

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

**Sociální práce kurátora pro děti a mládež se
zaměřením na rizikové chování dětí a mládeže**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studijní program:
SOCIÁLNÍ PRÁCE

Autor: Tereza Prchalová

Vedoucí práce: Mgr. Bohdana Břízová, Ph.D.

České Budějovice 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci s názvem *Sociální práce kurátora pro děti a mládež se zaměřením na rizikové chování dětí a mládeže* jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby bakalářské práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé bakalářské práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 2. května 2022

.....

Tereza Prchalová

Poděkování

Prvořadě bych ráda poděkovala mé vedoucí bakalářské práce Mgr. Bohdaně Břízové, Ph.D. za odborné vedení a čas který věnovala této bakalářské práci. Dále bych chtěla poděkovat všem zúčastněným informantům za jejich ochotu a čas podílet se na výzkumu této bakalářské práce.

Sociální práce kurátora pro děti a mládež se zaměřením na rizikové chování dětí a mládeže

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá sociální prací kurátora pro děti a mládež se zaměřením na rizikové chování dětí a mládeže. Cílem bakalářské práce je zjistit, jaké metody a techniky sociální práce kurátoři pro děti a mládež v souvislosti s jejich rizikovým chováním používají. Kurátor pro děti a mládež je odborný pracovník na úseku sociálně-právní ochrany dětí, který se snaží činit opatření proti vzniku a šíření sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. Zaměřuje se zejména na děti a mládež, jež vedou zahálčivý nebo nemravný život.

Pro práci byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie, kdy výběrový vzorek byl vybrán účelovým výběrem z řad pracovníků OSPOD v Jihočeském kraji, kteří pracují na pozici kurátora pro děti a mládež minimálně tři roky. Potřebná data byla získávána metodou dotazování, technikou polostrukturovaného rozhovoru. Následně byla všechna potřebná data vyhodnocena pomocí ověřeného kódování a provedena kategorizace dat.

Na základě výsledků z výzkum vyplynulo, že kurátoři pro děti a mládež využívají klasických, již vyzkoušených způsobů práce v oblasti kurátorství, dále využívají nástroje a pomůcky z jiných oborů, a jako nový přístup v sociální práce kurátora byl zaznamenán dobrodružný život nezletilého. Pro efektivní působení metod a technik sociální práce kurátora pro děti a mládež je především podstatná motivace ke změně. Jako efektivní metody a techniky práce vnímají kurátoři pro děti a mládež sociální práci s rodinou, rozhovor a případovou konferenci.

Klíčová slova

orgán sociálně-právní ochrany dětí; kurátor pro děti a mládež; sociální práce; rizikové chování; rodiny

Social Work of a Curator for Children and Youth with a Focus on Risky Behavior of Children and Youth

Abstract

The bachelor's thesis deals with the social work of the Curator for Children and Youth with the focus on risky behavior of children and youth. The aim of the bachelor's thesis is to find out what methods and techniques of social work the Curators for Children and Youth use in connection with the risky behavior. The Curator for Children and Youth is a specialist in the field of Social and Legal Protection of Children, who seeks to take measures against the occurrence and spread of socially pathological phenomena in children and youth. It focuses mainly on children and young people who lead idle or immoral life.

A qualitative research strategy was chosen for the thesis, where the sample was selected by purposeful selection by the Authority for Social and Legal Protection of Children employees in the South Bohemian Region, who have been working as a Curator for Children and Youth for at least three years. The necessary data were obtained by the method of questioning with the technique of semi-structured interview. Subsequently, all necessary data were evaluated using verified coding and data categorization was performed.

Based on the results of the research, it turned out that the Curators for Children and Youth use already tried and tested ways of working in the field of curation, they also use tools and aids from other fields and the adventurous life of a minor was recorded as a new approach. The motivation for change is essential for the effective impact of the methods and techniques of the Curator's social work for Children and Youth. Curators for Children and Youth perceive social work with the family, an interview and a case conference as effective methods and techniques of work

Key words

Authority for Social and Legal Protection of Children; Curator for Children and Youth; social work; risky behavior; family

Obsah

Úvod.....	8
1 Teoretické vymezení problematiky	9
1.1 Sociálně-právní ochrana dětí	9
1.1.1 Obec jako orgán sociálně-právní ochrany dětí	10
1.1.2 Pracovníci na oddělení sociálně-právní ochrany dětí.....	12
1.1.3 Kurátor pro děti a mládež	12
1.1.4 Pracovní náplň kurátora pro děti a mládež.....	13
1.1.5 Metody a techniky sociální práce a další nástroje práce kurátora pro děti a mládež	14
1.2 Rizikové chování dětí a mládeže.....	19
1.2.1 Formy rizikového chování dětí a mládeže	20
1.2.2 Rizikové chování jako předstupeň delikventního a kriminálního jednání ..	27
2 Cíl práce a výzkumné otázky	29
2.1 Výzkumné otázky.....	29
3 Metodika výzkumu	30
3.1 Výběrový soubor	30
3.2 Zpracování dat.....	31
3.3 Etika výzkumu.....	31
4 Výsledky.....	32
4.1 Kategorie č. 1 – Způsoby práce kurátora pro děti a mládež.....	33
4.2 Kategorie č. 2 – Další využívané nástroje v sociální práci kurátora pro děti a mládež	35
4.3 Kategorie č. 3 – Pozitivní působení sociální práce kurátora pro děti a mládež... ..	37
4.4 Kategorie č. 4 – Úskalí působení sociální práce kurátora pro děti a mládež...42	
5 Diskuze	46

Závěr	51
Seznam použitých zdrojů a literatury	52
Přílohy	59
Příloha č. 1	60
Příloha č. 2	61
Seznam zkratk	62

Úvod

V bakalářské práci se budu zabývat sociální prací kurátora pro děti a mládež se zaměřením na rizikové chování dětí a mládeže.

Danou problematiku jsem si vybrala zejména proto, že mě zaujala práce kurátora pro děti a mládež v rámci praxe, kterou jsem absolvovala při studiu na oddělení sociálně-právní ochrany dětí. Dalším důvodem bylo, že rizikové chování je neustále aktuální a velmi široké téma, každá forma má své specifika a získává si svou pozornost. Práce kurátora pro děti a mládež je tak velmi pestrá a nikdy se nestane monotónní, neboť každé rizikové chování a práce s ním podléhá individuálnímu přístupu jak ze strany kurátora, tak nezletilého a jeho rodiny. Orgán sociálně-právní ochrany dětí zaujímá roli ochránce a podporovatele dětí a mladistvých. Dítě či mladistvý spadá pod určitého kurátora, který poskytuje poradenství, analyzuje situaci, provádí opatření směřující k odstranění, zmírnění nebo zamezení nežádoucího chování. Také se podílí na preventivních opatřeních, navrhuje další postupy řešení, které vedou ke zlepšení a ustálení situace. Kurátorova role je důležitá zejména v pozitivním působení na změny u nezletilého, při kterém je cílem zmírnění, zlepšení nebo úplné omezení nežádoucího chování nezletilého. Problematika rizikového chování nezletilého se dotýká i celé rodiny. Z tohoto důvodu je podstatný kurátor, který pracuje nejen s nezletilým, ale s celou rodinou a napomáhá ke zlepšení poměrů rodiny a vyřešení ohrožení nezletilého. Rodině může být kurátor nápomocný jak v poskytování základního sociálního poradenství, tak v poskytování nebo zprostředkovávání poradenství ohledně výchovy a vzdělávání dítěte rodičům.

1 Teoretické vymezení problematiky

1.1 Sociálně-právní ochrana dětí

Sociálně-právní ochrana dětí (dále SPOD) je legislativně upravena v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a je poskytována osobám mladším 18 let v případech zajištění ochrany práv dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny. Dle § 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, sociálně-právní ochranu zajišťují orgány sociálně-právní ochrany, jimiž jsou:

- a) *krajské úřady,*
- b) *obecní úřady obcí s rozšířenou působností,*
- c) *obecní úřady a újezdní úřady; ustanovení tohoto zákona o obecních úřadech se vztahují i na újezdní úřady,*
- d) *ministerstvo,*
- e) *Úřad,*
- f) *Úřad práce České republiky – krajské pobočky a pobočka hlavního města Prahy.*

Dále dle výše zmíněného zákona sociálně-právní ochranu také zajišťují:

- a) *obce v samostatné působnosti,*
- b) *kraje v samostatné působnosti,*
- c) *komise pro sociálně-právní ochranu dětí,*
- d) *další právnické nebo fyzické osob, jsou-li výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny.*

Pazlarová (2013) upřesňuje, že pověřené osoby jsou takové, které si zažádaly na krajském úřadě o pověření a krajským úřadem byl stanovený rozsah tohoto pověření. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, v § 6 také jasně vymezuje, na které děti je sociálně-právní ochrana zaměřena, jsou to děti, jejichž rodiče zemřeli, neplní povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti, nevykonávají rodičovskou odpovědnost či zneužívají práv plynoucích z rodičovské odpovědnosti. Dále zákon zmiňuje děti svěřené jiné osobě odpovědné za jejich výchovu, které vedou nemravný a zahálčivý život, nebo děti, které opakovaně utíkají od rodičů, děti-oběti trestných činů, děti umístěné v zařízeních pro nepřetržitou péči, děti

ohrožené násilím mezi rodiči či osobami odpovědnými za výchovu, děti žádající mezinárodní ochranu, azylanty a děti požívající doplňkové ochrany. V neposlední řadě se dle zákona jedná o děti a mladistvé, ke kterým se vztahuje rizikové chování.

MPSV (2019) pohlíží na sociálně-právní ochranu dětí jako na zajištění práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině, na identitu dítěte, svobodu myšlení, svědomí a náboženství, na vzdělání a následné zaměstnání či ochranu dítěte před tělesným nebo duševním násilím, zanedbáváním, zneužíváním i vykořisťováním. Dále konstatuje, že ochrana dítěte proniká do různých právních odvětví a do předmětu řady orgánů v oblastech právních předpisů rodinně-právních, sociálních, školských, zdravotních, občansko-právních, trestních, daňových a dalších.

Sociálně-právní ochrana dětí vychází na bazální úrovni i z mezinárodních dokumentů, jako je Deklarace práv dítěte, přijatá VS OSN 20. listopadu 1959, a Úmluva o právech dítěte přijata v roce 1989. Oba dokumenty apelují na nárok dítěte mít potřebnou ochranu a pomoc, rodinu definují jako přirozené prostředí pro růst a blaho dětí, které potřebují odpovídající péči i ochranu těchto práv před narozením i po něm.

1.1.1 Obec jako orgán sociálně-právní ochrany dětí

Obecný okruh činností stanovuje zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, v § 14, § 15, § 16, § 17. Borská (2019) konstatuje, že sociálně-právní ochranu dětí nejčastěji vykonávají především obecní úřady obcí s rozšířenou působností a obecní úřady, které mají možnost bezprostředně sledovat ochranu práv dítěte a včas činit potřebná opatření se znalostí problému a místních podmínek a současně je jim ze zákona ukládáno nejvíce povinností v ochraně dětí. Zkratkou OSPOD je často označováno příslušné oddělení obecního úřadu obce s rozšířenou působností, které se zabývá sociálně-právní ochranou dětí (Matoušek a Pazlarová, 2016). Pracovníci OSPOD jsou povinni chránit veškeré zájmy, život a zdraví nezletilých dětí a jako jediní pracovníci pomáhajících profesí mohou bez souhlasu rodičů či dítěte provádět sociální šetření v místě bydliště rodiny, informovat se o péči dítěte v mateřských, základních a středních školách, taktéž u dětského lékaře, u zaměstnavatelů rodičů a u dalších institucích (Bechyňová, 2008).

Dále Borská (2019) zmiňuje působnost OSPOD ve vztahu k nezletilému dítěti, a to v povinnosti sledovat nepříznivé vlivy působící na děti a zajišťovat příčiny jejich

vzniku, činit opatření k omezování působení těchto vlivů a pravidelně vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny, zda se nejedná o dítě ohrožené uvedené v § 6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů. Na základě vyhodnocení situace dítěte je OSPOD povinný zpracovat individuální plán ochrany dítěte, pořádat případové konference pro řešení konkrétních situací ohrožených dětí a jejich rodiny a pomoci osobě, které bylo dítě předáno do péče, s řešením problémů spojených o jeho péči, uvádí autorka. Dále zmiňuje funkci opatrovníka a poručníka, vykonávání poradenské činnosti s možností uložení povinnosti využít odbornou poradenskou činnost a stejně jako Bechyňová (2008) podání návrhu soudu na vydání předběžného opatření i jménem dítěte v případě ochrany před domácím násilím. Bechyňová (2008) apeluje na postup pracovníků OSPOD, zdali vyhodnotí situaci dítěte jako ohrožující, mají právo, dokonce povinnost podat soudu návrh na konkrétní opatření, jako je nařízení soudního dohledu nad dítětem, na jeho umístění do zařízení pro výkon ústavní výchovy, na omezení nebo zbavení rodičů rodičovské zodpovědnosti. Borská (2019) zmiňuje další významnou činnost OSPOD, ke které patří zajištění povinností souvisejících s funkcí opatrovníka nezletilého dítěte, a to pouze u subjektu obecního úřadu obce s rozšířenou působností a Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

Nad rámec výše uvedených činností předcházejícím jmenováním opatrovníkem má OSPOD možnost využít dalšího nástroje, a to opatření na ochranu dětí, upraveném § 14 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů, obecním úřadem obce s rozšířenou působností. A to podávat návrh soudu ve věcech rozhodnutí, zda je třeba souhlasu k osvojení dítěte, omezení, pozastavení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti ve věcech týkajících se ústavní výchovy, svěřením do pěstounské péče na přechodnou dobu, záležitostí výchovného opatření, pozastavení výkonu péče nezletilého rodiče, práva na péči rodiče zbaveného svéprávnosti a zbavení práv rodiče dát souhlas k osvojení, zbavil-li je soud rodičovské odpovědnosti.

Matoušek a Pzlarová (2016) uvádí výčet spolupráce pracovníků OSPOD s jinými odbory vlastního úřadu, popřípadě s pracovníky jiných obecních úřadů, tzv. pověřenými osobami vykonávající mi SPOD a dalšími institucemi, kterými mohou být školská zařízení, zdravotnická zařízení (dětský a dorostový lékař), ordinace psychologů, městská a státní policie, státní zastupitelství a soud v případech rozhodnutí soudu u nezletilých dětí. Autoři dále uvádí spolupráci s Probační a mediační službou ČR,

ústavními zařízeními poskytující mi ústavní a ochrannou výchovu dětí a středisky výchovné péče. V neposlední řadě odkazují na nestátní neziskové organizace, které mají na starost ohrožené děti a podporu (sanaci) ohrožených rodin

1.1.2 Pracovníci na oddělení sociálně-právní ochrany dětí

Zaměstnanec kraje zařazený do krajského úřadu nebo zaměstnanec obce zařazený do obecního úřadu k výkonu sociálně-právní ochrany splňuje kvalifikační předpoklady pro výkon sociálního pracovníka podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů a disponuje zvláštní odbornou způsobilostí na úseku sociálně-právní ochrany (Matoušek a Pazlarová, 2016). Autoři uvádějí počet zaměstnanců obce s rozšířenou působností zařazených do OSPOD dle doporučení MPSV, které vychází ze základního kritéria nejméně 1 pracovníka na 800 dětí, jež jsou hlášeny k trvalému pobytu ve správním obvodu OSPOD. Nároky na vzdělání pracovníků OSPOD při přijímání a při prodlužování pracovních smluv není dle jednotného modelu, a tak se na pracovišti setkáváme s pracovníky se středním, vyšším odborným a vysokoškolským vzděláním, konstatují autoři. MPSV (2014) zmiňuje písemné zpracování individuálních plánů dalšího vzdělávání jednotlivých zaměstnanců OSPOD k výkonu sociálně-právní ochrany a jejich průběžné vzdělávání v rozsahu minimálně 6 pracovních dnů na vzdělávacích kurzech akreditovaných MPSV. Pracovní profil zaměstnanců OSPOD je v souladu s náplní a ohledem na specializaci zaměstnanců při výkonu sociálně-právní ochrany, jako je například kurátor pro děti a mládež, terénní sociální pracovník, pracovník náhradní rodinné péče (MPSV, 2014).

1.1.3 Kurátor pro děti a mládež

Kurátora pro děti a mládež (dále také „kurátor“) Matoušek (2010) charakterizuje jako státního úředníka, jehož úkolem je zabývat se dětmi z nefunkčních rodin, dětmi vedoucími zahálčivý a nemravný život, dětmi zanedbávajícími školní docházku, požívajícími alkohol nebo jiné návykové látky, dětmi provozujícími prostituci, dětmi které spáchaly před dovršením 15 let čin jinak trestný, dětmi utíkajícími z domova i dětmi, na kterých byl spáchán trestný čin. V § 31 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů, kuratelu vymezuje jako péči o děti uvedené zejména v § 6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů, písm. c) a d). Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež vydaná MPSV v roce 2016 popisuje kurátory jako zaměstnance obce s rozšířenou

působností, pověřené k výkonu sociálně-právní ochrany dětí se zaměřením jejich práce na děti vyžadující zvýšenou pozornost a práce založené na bezprostředním kontaktu i spolupráci s dítětem, jeho rodinou a spolupracujícími subjekty.

Kurátor je primárně jako ostatní pracovníci OSPOD sociálním pracovníkem, jehož základem je usilovat o řešení nepříznivé sociální situace dítěte a jeho rodiny především prostřednictvím metod a technik sociální práce (Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež, 2016), které vymezují následujícím způsobem: přístup založený na potřebách dítěte; participace a zplnomocňování dítěte; odpovědnost kurátora za koordinaci případu; odpovědnost kurátora za proces, nikoliv za výsledek.

Matoušek a Matoušková (2011) kurátora ve své publikaci charakterizovali jako úředníka, který vzhledem k počtu klientů s rodinami musí volit nejsnadněji realizovatelný postup a je níže angažovaný na osudech klientů. Přesto podotýkají, že někteří kurátoři vzhledem k náročným podmínkám se obětavě a intenzivně věnují alespoň některým jednotlivcům.

1.1.4 Pracovní náplň kurátora pro děti a mládež

Informační portál pro OSPOD (2022) shrnuje funkci kurátora pro děti a mládež při výkonu jeho profese jako pracovníka vedoucího administrativu o svých klientech, zpracovávajícího kvalifikované zprávy o nezletilých a mladistvých, kteří se dopustili trestného činu, k nimž se pojí podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů, využívání individuálních pohovorů, šetření poměrů v rodině, informování se u obecních úřadů, státních orgánů, škol, školských a zdravotních zařízení, zaměstnavatele apod. Dále vymezují povinnost provádět sociální šetření, kontrolní činnosti, zúčastňovat se úkonů v přípravném řízení a zúčastnění se hlavního líčení s využíváním svých práv dle zákona včetně opravných prostředků. Zprostředkovávají a doporučují klientům služby jiných fyzických a právnických osob podle jejich potřeb, a to v souladu s cíli podpory stanovenými v individuální plánu ochrany dítěte navazující na sociálně právní, výchovnou, popřípadě psychologickou poradu s kurátorem (Matoušek a Pazlarová, 2016).

Dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů, kurátor podává podněty na výchovná opatření u obtížně vychovatelných dětí a mladistvých a sleduje jejich účinnost. Informační portál OSPOD (2022) zmiňuje

záležitosti týkající se realizace ústavní nebo ochranné výchovy ve spolupráci se soudem a následné navštěvování nezletilých a mladistvých v ústavních zařízeních i věznicích, přičemž nadále působí na zlepšení podmínek v rodinách s cílem umožnit jejich návrat do rodiny či jejich začlenění do společnosti. Dle Matouška a Pazlarové (2016) pracovníci jako kurátoři aktivně vyhledávají a monitorují ohrožené děti, vytváří podmínky pro preventivní aktivity ve svém správním obvodu a současně spolupracují s dalšími subjekty.

1.1.5 Metody a techniky sociální práce a další nástroje práce kurátora pro děti a mládež

Sociální práce s jednotlivcem

Metodu sociální práce s jednotlivcem můžeme v literatuře najít také pod názvem individuální sociální práce, případová práce nebo casework. Sociální práce s jednotlivcem je metoda náročná z hlediska profesionální vybavenosti i osobnostních dispozic sociálního pracovníka, přitom nevyžaduje žádné zvláštní aranžmá a umožňuje operativní rozhodování, pružnost i tvořivost, jež mohou významně přispět k rozpoznání a uskutečnění právě toho postupu, kterým klient vystoupí ze své nepříznivé situace (Havránková, 2013). Vývoj sociální práce s jednotlivcem ovlivnila řada teoretických přístupů, směrů a modelů, které vznikaly během dvacátého století, jako je například funkcionalismus, Freudova psychoanalýza, psychosociální přístup, rodinná terapie, systémová teorie a ekologický model (Špiláčková a Nedomová, 2013).

Sociální práce s rodinou

Rodinu Matoušek (2016) definuje, jako soužití jedné nebo více generací, v níž je podstatná emocionální a ekonomická podpora jednotlivců, kdy jádrem rodiny je partnerství dvou dospělých lidí a nejsilnější biologická vazba se vytváří vazbou mezi dítětem a rodičem. Matoušek (2013) zmiňuje kompetence, které má rodina naplňovat, mezi ně patří zajištění určité úrovně příjmu a hospodaření s ním, zajištění bydlení, udržování domácnosti, sladování fungování v rodině u dospělých členů, kooperace se sociálním okolím, přijímání dětí a naplňování jejich potřeba, určování pravidel chování. Sociální práce s rodinou je další uplatňovanou metodou kurátorů, kdy obecným cílem je posilování kompetencí rodiny řešit vlastní potíže nejen v řešení praktických a existenčních obtíží, ale i v oblasti emocionálního klima rodiny, zvládnání emocí

v rodinné interakci, struktuře a povaze vztahů v rodině, vazbě rodiny na sociální okolí a organizace, minulosti rodiny a budoucnosti rodiny (Matoušek, 2013).

Rozhovor

Rozhovor je základní a nejpodstatnější technikou sociální práce kurátora pro děti a mládež. Vedení rozhovoru náleží ke klíčovým kompetencím sociálního pracovníka a každý sociální pracovník by touto dovedností měl strukturovat rozhovor tak, aby dokázal posoudit klientovu situaci, dosáhnout sjednaných cílů intervence a navodit důvěrný vztah s klientem, který je základem úspěšné spolupráce (Kappl a Kučírek, 2013). V praxi sociální práce se uplatňuje více modelů vedení rozhovoru, podle přístupů definujících cíle a metody práce s klientem, konstatují autoři. Dle Metodické příručky pro kurátory pro děti a mládež (2016) je rozhovor zaměřený na motivaci ke změně klíčový v povzbuzování dítěte ve zpětné vazbě, navazování na předchozí úspěšné kroky, podpora silných stránek, povzbuzování k novému vidění situace a formulování či hledání opatření ke změně na samotné straně dítěte. Dále uvádí, že je na straně kurátora vhodné kladení otázek k povzbuzení a usměrňování rozhovoru k žádoucímu směru, dostatečný prostor ticha pro přemýšlení a dávání nadhledu nad aktuální situací.

Případová konference

Případová konference je technikou sociální práce kurátora, v případě řešení situací ohrožených dětí a jejich rodin, v nichž je OSPOD ze zákona povinen pořádat podle § 10 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů odst. 3 písm. e) případové konference. V Metodické příručce pro kurátory pro děti a mládež (2016) nalezneme situace, ve kterých je kurátor ze zákona povinen případovou konferenci uspořádat a to:

- před návrhem soudu na rozhodnutí o omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti nebo pozastavení jejího výkonu;
- před návrhem soudu na nařízení ústavní výchovy;
- před návrhem soudu na prodloužení nebo zrušení ústavní výchovy;
- před návrhem soudu na svěřením dítěte do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a na prodloužení doby trvání tohoto svěřením či na zrušení rozhodnutí o svěřením dítěte do tohoto zařízení;
- před návrhem soudu na svěřením dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu a jeho zrušení;

- před návrhem soudu na nařízení výchovného opatření a na prodloužení trvání tohoto výchovného opatření nebo na jeho zrušení.

Případové konference se dělí na *úvodní* a *následné*, kdy úvodní případová konference zhodnotí situaci ohroženého dítěte a rodiny, přičemž stanoví řešení formou individuálního plánu (Pazlarová, 2013). Následnou případovou konferenci popisuje autorka jako konferenci hodnotící naplňování individuálního plánu a eventuelně revidující obsah podle aktuální situace dítěte a rodiny.

Členy případové konference charakterizujeme jako multidisciplinární tým, který znamená pro ohrožené dítě a rodinu podpůrnou síť a vědomě rodinu nebo dítě podporují (Bechyňová, 2008). Multidisciplinární tým se dle Bechyňové (2008) a Metodické příručky pro kurátory pro děti a mládež (2016) skládá nejčastěji z pracovníka SPOD, třídního učitele, lékaře, psychologa či dětského psychiatra, pracovníka střediska výchovné péče, pracovníka spolupracující sociální služby, speciálního pedagoga, pracovníka zařízení pro výkon ústavní výchovy aj. Pazlarová (2013) současně s Bechyňovou (2008) doplňují i možnou účast rodičů či dítěte, jež mohou být přítomni pouze na části konference a současně mají právo přizvat další blízkou osobu jako sociální oporu. Klíčovým pracovníkem se optimálně stává pracovník SPOD, v případě obtížné situace dítěte je to kurátor, který svolává a koordinuje proces jednání a směřuje ke splnění stanoveného cíle (Bechyňová, 2008).

Účastníci případové konference při společné diskuzi formulují potřeby ohroženého dítěte a rodiny, přičemž hledají možnosti jejich naplnění (Pazlarová, 2013). Dle Bechyňové (2008) je cílem případové konference objektivní posouzení situace z různých úhlů pohledu multidisciplinárního týmu, stanovení cíle vedení sanace rodiny, stanovení dílčích reálných kroků splnění v určitém časovém úseku, rozdělení zodpovědnosti účastníků, koordinace společné spolupráce s rodinou, prevence situací v rodině dle jednotlivých zúčastněných subjektů a určení pravidel pro vyhodnocování.

Rodinná konference

Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež (2016) zmiňuje jako další využívanou techniku sociální práce kurátorů rodinnou konferenci. Rodinná konference vznikla jako metoda preventivní práce před více než dvěma desetiletími na Novém Zélandu, kdy vychází z kulturních tradic Maorů (původních obyvatel Nového Zélandu),

kteří do řešení krizových situací jednotlivců a nukleární rodiny zapojují široké příbuzenstvo (Barn a Das, 2016). Matoušek (2013) ve své publikaci zmiňuje případy, ve kterých se rodinná konference využívá, a to je v případě řešení situace ohrožených dětí a mládeže, při řešení deliktů mladistvých, při řešení sousedských sporů, neboť rodinná konference umožňuje nalézt rovnováhu mezi intervencí státu a kompetencemi rodiny. Dle Matouška a Pazlarové (2014) postup rodinné konference upřednostňuje potenciál rodiny před potenciálem experta-profesionála a respektuje tak právo rodiny na řešení vlastních záležitostí, kdy právo jako státní prvek má do situace rodiny vstupovat až v ohrožení rodiny a rodina tomu sama nedokáže zabránit.

Rodinná konference je shromážděním členů rodin i s možnou účastí dalších zainteresovaných osob, které mohou přispět k řešení problému a podporují tak řešení problémů za pomoci vlastních sil rodiny (Matoušek, 2013).

Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež (2016) rodinnou konferenci charakterizuje jako rozhodovací model s cílem najít řešení pro dítě v nevhodné situaci, kdy začíná otevřenou a jasně zformulovanou otázkou kladenou sociálním pracovníkem OSPOD rodině, která postrádá řešení ze strany rodinné sítě, celou konferenci pomáhá domlouvat, připravovat a organizovat nezávislý koordinátor (v metodě a postupech proškolený).

Terénní sociální práce

Terénní sociální práce jako forma sociální práce kurátora, zahrnuje provádění sociálního šetření, které je velmi důležitou součástí komplexního vyhodnocení situace dítěte a rodiny v pojetí sociálně-právní ochrany dětí a je realizované před vypracováním individuálního plánu ochrany dítěte (Pemová a Ptáček, 2012). Autoři uvádí jako smysl sociálního šetření zjištění, v jakém prostředí je dítě vychovááno, jak jsou v domácnosti naplňované potřeby dítěte a jaká rizika mohou v domácnosti dítě ohrožovat. Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež (2016) nezmiňuje pouze sociální šetření jako realizovanou metodu v přirozeném prostředí klienta, ale také při doprovázení klienta na jednání na úřadech, tím kurátor zprostředkovává klientovi kontakt se společenským prostředím, podporuje ho a pomáhá mu při uplatňování práv či oprávněných zájmů při obstarávání osobních záležitostí.

Vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny a individuální plánování

Kurátor v případě zjištění, že dítě může být ohroženým dítětem dle § 6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů, a v případě zvýšené pozornosti § 31 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů, provádí úvodní vyhodnocení situace dítěte. Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež (2016) poukazuje, v čem spočívá úvodní vyhodnocení – zjištění aktuální situace dítěte, míru jeho ohrožení, posuzuje rodinné a osobní poměry dítěte, jeho školní docházku a přehled dosavadních protiprávních činů. Dále popisuje obsah úvodního vyhodnocení na základě sociálního šetření i spolupráce s návaznými subjekty (škola, lékař), který je stručný a obsahuje veškeré zjištěné informace s důrazem na informace ohrožující dítě, nechybí ani závěr s odůvodněním.

V případě, kdy kurátor vyhodnotí situaci dítěte ve smyslu § 31 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů, postupuje k podrobnému – komplexnímu vyhodnocení situace dítěte, kde hodnotí potřeby, rizika, silné stránky dítěte, rodiny i komunity za účelem vytvoření individuálního plánu ochrany dítěte, dále také „IPOD“ (Pemová a Ptáček, 2012). Racek et al. (2014) toto vyhodnocení dále rozvádí, že by nemělo obsahovat pouze všechny oblasti potřeb dítěte v dané situaci, ale zaměřovat se daleko více na historii situace dítěte včetně rodiny, rodičovských kompetencí a dalších zdrojů v okolí dítěte a rodiny. Vyhodnocování potřeb dítěte je zakotveno v § 10 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů, a dále v § 1 vyhlášky č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

Individuální plán ochrany dítěte Pemová a Ptáček (2012) charakterizují jako komplexní plán ochrany dětí, jenž zahrnuje cíle na straně dětí a osob, které o dítě pečují, i rodiny jako celku, včetně způsobu jejich naplnění, časového rámce i měřitelných kritérií. Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež (2016) uvádí IPOD jako výstup práce kurátorů, dítěte, pečujících osob i dalších spolupracujících odborníků, kteří volí vhodné a účinné postupy práce s rodinou a prostředky působení na dítě. Dále stanovuje účel IPOD, kdy společně s dítětem a jeho rodinou domluví postup a konkrétní kroky ke zlepšení situace dítěte i rodiny, stanoví jasný návod k provedení změn a poskytnou měřítko pro ověření pozitivního vývoje. Metodická příručka zmiňuje významnou součást IPODU, kterou je určení odpovědných osob za realizaci jednotlivých kroků a

rovněž časový plán pro jejich provedení, přičemž je doporučena lhůta 6 měsíců a dále by měl být IPOD pravidelně aktualizován. Obsah individuálního plánu nalezneme v § 2 vyhlášky č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

1.2 Rizikové chování dětí a mládeže

Rizikové chování je široce zkoumaný pojem, při kterém dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a jiných rizik, které ohrožují jedince či společnost (Širůčková, 2015). Sobotková (2014) konstatuje, že se jedná o pojem zkoumaný vývojovou a sociální psychologií, své koncepce má i kriminologie, sociální pedagogika a další vědy o člověku a společnosti. Terminologie rizikového chování je rozšířena napříč obory i v jednotlivých oborech a setkáváme se s pojmy: problémové, asociální, delikventní, antisociální a disociální chování (Sobotková, 2014). Na druhou stranu autoři Dolejš a Orel (2017) popisují existenci několika teoretických konceptů, které pracují s jedním z již definovaných typů chování, kdy teorie dávají do popředí určité proměnné, jež jsou základem rizikového chování. Autoři dále uvádí, že teorie, se kterými se může setkat odborník, čtenář či laik, jsou biologicky, psychologicky, subkulturně, konfliktově, strukturálně, kontrolně, interakčně či situačně orientované teorie. Taktéž apelují pohlížet na rizikové chování jako na komplexní jev, který zkoumáme do hloubky při prevenci a práci s rizikovými jedinci, je vhodné k němu přistupovat celostně a eklekticky.

Pojem rizikové chování nahrazuje termín sociálně patologické jevy, který je stigmatizující, normativně laděný a klade důraz na normu skupinovou či společenskou (Švestková, 2019). Matoušek (2010) hovoří o fenoménu riziková mládež, který se objevil až v novověku, a pokládáme ho za vážný kvůli společenským změnám probíhajícím v západních společnostech v posledních dvou stoletích. Z pohledu Ambrožové et. al. (2015) jde o kterékoliv cílené jednání či aktivitu jednotlivce, jejichž následkem může být zranění, smrt, trvalé poškození nebo jiné snížení kvality života riskujícího a ohrožení dalších osob. Jedinec sám nebo se skupinou dalších dle autorů aktivitami narušuje vztahy psychické i ekonomické či se dopouští hmotné škody.

Ve skupinách mládeže, které se označují jako rizikové, jsou v období dospívání souběhem biologických, psychických, sociálních a kulturních předpokladů a vlivů vytvořeny podmínky pro chování, jež tyto osoby z dlouhodobější perspektivy ohrožují

ve zdravém psychickém i sociálním vývoji (Švestková, 2019). V období dospívání dle Sobotkové (2014) je experimentování s rizikovými způsoby chování do jisté míry součástí vývoje jedince a takové chování by mělo samo s věkem odeznít a nepřekročit tak hranici trestného činu. V současné době, pokud se dospívající ubírají k rizikovému chování, neuvědomují si možné dopady pro jejich budoucí život, konstatuje autorka.

Sobotková (2014) na základě poznatků Světové zdravotnické organizace popisuje syndrom rizikového chování v dospívání, který zahrnuje tři složky:

- *zneužívání návykových látek* – kdy klesá věk konzumentů, roste podíl dívčích uživatelů a jedná se o obecně dlouhodobě nepříznivý trend;
- *negativní jevy v oblasti psychosociálního vývoje* – můžeme zahrnout poruchy chování, agrese, kriminalitu, delikvenci, sebepoškozování a suicidalitu, maladaptaci a sociální fobie;
- *rizikové chování v oblasti reprodukční* – předčasný pohlavní styk, neplánované rodičovství, promiskuita a riziko přenosu pohlavních nemocí.

1.2.1 Formy rizikového chování dětí a mládeže

V odborné literatuře se můžeme setkat s různými druhy rizikového chování a jednotliví autoři popisují různé skupiny a různé dělení rizikového chování dětí a mladistvých. Pro účely bakalářské práce jsou krátce popsány vybrané nejčastější formy rizikového chování dětí a mladistvých.

Záškoláctví

Dle MŠMT (2010) je za záškoláctví považována neomluvená absence žáka základní či střední školy při výuce, kdy absenci žáka omlouvá pedagogický pracovník, a to na základě písemné žádosti zákonného zástupce či plnoletého žáka vždy v souladu s pravidly, jež obsahuje školní řád. Dále MŠMT (2010) bere záškoláctví jako porušení školního řádu i školského zákona, který vymezuje povinnost žáků do školy chodit včas a řádně. Záškoláctví může být spojeno s rozmanitými důvody, nejčastěji jako důsledek touhy po dobrodružství, experimentu, souvisí také s poruchami chování a učení i jako možná obrana před problémy ve škole (Sobotková, 2014). Mertin a Krejčová (2016) se shodují se Sobotkovou (2014) a v případě záškoláctví hovoří o formách neadekvátně omluveného vynechávání školní docházky spojeného s negativním postojem ke škole, odrazem narušeného socializačního vývoje nebo rozvíjejících se poruch chování, často

záškoláctví může být obranným mechanismem. V podobě trvalejšího charakteru Mertin a Krejčová (2016) zmiňují, že záškoláctví může být reakcí na prospěch, šikanu, zneužívání návykových látek, ale také projev chování psychicky týraných dětí.

Kyriacou (2005), dělí záškoláctví na:

- *pravé záškoláctví* – rodiče se domnívají, že žák do školy chodí, ale žák se ve škole neukazuje;
- *záškoláctví s vědomím rodičů, tzv. skryté záškoláctví* – je charakteristické buď odmítavým postojem ke škole, nebo přílišná slabost ve vztahu k dítěti či potřeba pomoci dítěte v domácnosti;
- *záškoláctví s klamáním rodičů* – existují případy, kdy děti dokážou přesvědčit své rodiče o svých zdravotních obtížích, pro které nemohou jít do školy, a rodiče absenci omlouvají;
- *útěky ze školy* – lze nazývat také interní záškoláctví, kdy žáci do školy přijdou, nechají si zapsat přítomnost a během výuky na několik hodin odejdou a zůstávají v budově školy nebo ji opustí;
- *odmítání školy* – nastává u žáků, kdy školní docházka způsobuje psychické obtíže, např. v důsledku problémů s učivem, při strachu ze šikany nebo výskytu školní fobie či deprese.

Šikana a kyberšikana

Šikana je záměrné a opakované psychické a fyzické ubližování, jako ponižování a týrání, zaměřené na jedince či skupinu, jež se těmto útokům nemůže nebo nedokáže účinně bránit (Čáp, 2016). Útočníka autor charakterizuje jako motivovaného ponižením, které plyne ze záměrnosti útoku, a tím se tak odlišuje šikana od rvaček, kde je naopak cílem vítězství často i prosazení vlastního názoru. Dle Janošové (2016) výzkum v českých školách z posledních let naznačuje, že šikana na druhém stupni ZŠ má často velmi nenápadnou povahu, kdy dochází opětovně k humorným komentářům s náznaky ponižení, které nemusí být pedagogem často postřehnutelné. V jiném případě jde o známky despektu vůči určitému jedinci, kontrastující s projevovaným respektem vůči ostatním spolužákům, doplňuje autorka.

Kyberšikana je poměrně nový a dynamicky se rozvíjející fenomén, který je spjatý s tradiční šikanou, a jeho definice je s obecnou platností velmi náročná (Černá, 2013).

Základní prvky kyberšikany autorka definuje jako opakovanost a záměrnost agresivního aktu ze strany útočníka, mocensky nerovnovážného, kdy oběť vnímá jednání útočníka jako nepříjemné a ubližující v prostředí elektronických medií. Kyberšikana má oproti tradiční šikaně mnohem větší dosah, neboť v prostředí internetu může být útočníkem nebo svědkem klidně několik desítek tisíc lidí (MŠMT, 2010).

Agresivita a agresivní chování

Fischer a Škoda (2014) popisují, že dle koncepce K. Lorenze je agresivita spontánní pudovou tendencí a na druhé straně dle koncepce J. Dollarda je agresivita reakcí na frustraci. V širším slova smyslu můžeme o agresivitě hovořit jako o schopnosti organismu mobilizovat síly k zápasu o dosažení nějakého cíle a schopnost vzdorovat těžkostem (Martínek, 2015). Na druhé straně Fischer a Škoda (2014) vidí agresivitu a agresivní chování zároveň jako porušení sociálních norem, chování omezující práva a narušující integritu sociálního okolí. Dále popisují agresivní chování jakožto epizodické s různou latencí, kdy četnost těchto epizod může být libovolná. Martínek (2015) uvádí, že další příčinou agresivity může být dítě vychovávané tzv. skrytě agresivní matkou, kdy agresivita slouží k dosažení vytyčeného cíle nebo je důsledkem příliš permissivního výchovného stylu. Hergenhan (2017) říká, že agresivní chování může být symptomem hlubšího problému, k němuž se lze za pomoci promyšleného dotazování dostat.

Fischer a Škoda (2014) uvádějí jednotlivé duhy agresivity, které rozlišují dle společenské nebezpečnosti:

- *zlostná agresivita* – reaktivní forma agresivního chování, kdy jde spíše o impulzivní výraz afektu s minimální nebezpečností;
- *instrumentální agresivita* – je vždy prostředkem k dosažení nějakého cíle, kterým může být odvrácení škod a nebezpečí, ale také chladné uspokojování potřeb;
- *spontánní agresivita* – způsobení bolesti vede k emocionálnímu uspokojení, uspokojení potřeb a také může jít o abnormální až patologické potřeby;
- *agresivita predátorní* – vyskytuje se u vrahů a lupičů, kdy agresivita slouží k obživě nebo uspokojování delikventních potřeb, může se také objevovat u psychiatrických pacientů za účelem uspokojování materiálních potřeb;
- *agresivita ideologická* – motivace pro tento druh agresivity je ovlivňován společensky negativním uspokojováním potřeb bezpečí a jistoty nebo potřeb

alternativní (nežádoucí) seberealizace, například etnické čistky a vraždění či řádění sportovních fanoušků.

Vandalismus

Vandalismus označujeme jako specifický druh agresivního chování, který je trestný, a tím jej můžeme hodnotit jako delikventní jednání (Fischer a Škoda, 2014). Delikventní chování se vztahuje k hmotnému majetku, konstatuje Širůčková (2015). Dále Fischer a Škoda (2014) tento sociálně patologický jev charakterizují jako logicky nezdůvodnitelné poškozování a ničení veřejného i soukromého majetku a věcných hodnot. Vandalismus se často stává součástí životního stylu adolescentní mládeže, různých skupin či part a dochází k němu v souvislosti s dalšími sociálně patologickými jevy, jako je užívání alkoholu nebo drog (Fischer a Škoda, 2014). MŠMT (2010) dle Zimbarda uvádí druhy vandalismu jako taktický, ideologický, mstivý, hrabivý, hravý a zlostný vandalismus. Fischer a Škoda (2014) konstatují, že u dospělých jedinců se s tímto jednáním setkáme pouze ojediněle a samotné jednání nepřináší žádný materiální zisk, neboť jde pouze o vlastní potěšení či odreagování se. Projevy vandalismu můžeme pozorovat například ve školním prostředí, v parcích, na telefonních budkách, zastávkách veřejně hromadné dopravy, hřbitovech, na zdech a veřejných plochách, vysvětlují autoři.

Závislostní chování

Závislostní chování Kabiček (2014) rozděluje na dvě skupiny, jimiž jsou látkové závislosti a nelátkové závislosti. Z psychologické stránky je možné stádia cesty k závislosti popsat fázemi experimentu, užívání, problémového užívání a závislosti, uvádí autoři. Závislostí v adiktologii rozumíme výhradně závislost na psychoaktivních látkách nebo na procesech (Jeřábek, 2015). Autor popisuje návykové látky jako biochemicky ovlivňující systém mozkové odměny, přičemž opakované užívání vede k rozvoji závislosti. Dále Jeřábek (2015) uvádí, že rychlost rozvoje závislosti záleží na návykovém potenciálu látky a dosažený stupeň závislosti rozlišujeme na lehkou, střední a těžkou závislost. V případě dětí a dospívajících, kteří jsou závislí na návykových látkách nebo je zneužívají, pozorujeme jejich zřetelnou zaostalost v psychosociálním vývoji, zahrnující oblast vzdělávání, citového vyžívání, sebekontroly, sociálních dovedností a mnoha dalších (Nešpor, 2011). Dle MKN-10 (2022) jsou jako psychoaktivní látky vyvolávající závislost popsány ty, jejichž zneužíváním může dojít

k rozvoji duševních a behaviorálních poruch. Tato klasifikace zařazuje následující zneužívané psychoaktivní látky: alkohol, opioidy, kanabinoidy, sedativa a hypnotika, kokain, jiné stimulanty (včetně kofeinu), halucinogeny, tabák, těkavá a organická rozpouštědla a jiné psychoaktivní látky. Specifikum působení návykových látek u dětí a dospívajících se od dospělého odlišují rychlostí utvoření závislosti na návykové látce, neboť závislost, ke které dospělí potřebuje roky až desítky let, dospívající stihne i v řádu měsíců (Nešpor, 2011).

Nelátkové závislosti z pohledu autorů Fischera a Škody (2014), k nimž patří návykové a impulzivní poruchy, vyžadují zvýšenou pozornost, neboť charakter této činnosti může nabrat patologické podoby, ilegálního nebo kriminálního jednání. MKN-10 (2022) řadí k návykovým a impulzivním poruchám: patologické hráčství (gambling), patologické zakládání požárů (pyromanii), patologické kradení (kleptomanii), trichotillomanií (vytrhávání vlasů) a jiné návykové a impulzivní poruchy. Všechny poruchy mají tři společné vlastnosti, kvůli kterým je lze oddělit od jiných poruch, a to je neschopnost odolat impulzu či pokušení, narůstajícímu napětí před uskutečněním činu a pocit vzrušení nebo uspokojení po dokončení činu, po kterém mohou později přijít pocity viny a výčitek (Fischer a Škoda, 2014). Autoři jako další označují tzv. novodobé nelátkové závislosti, kdy se jedná o patologické používání či provozování daných aktivit, jako je netolismus (závislost na internetu), oniomanie (závislost na nakupování), nomofobie (závislost na mobilních telefonech), workoholismus (závislost na práci), dysmorfofobie (zabývání se vlastním domnělým vzhledovým nedostatkem) a bigorexie (porucha vnímání těla s potřebou nárůstu svalové hmoty). S novodobými nelátkovými závislostmi se pojí výhradně vznik psychické závislosti a ta se dle autorů vyznačuje prvořadě tzv. bažením neboli velmi silnou touhou.

Rizikové chování na internetu

Internet je plný možností a má úžasné funkce, ovšem může se stát i místem velmi nebezpečným. Oslovení cizí osobou neboli online predátorem, který chce dítěti nebo mladistvému ublížit, využívá online prostor pro sexuální obtěžování, získání informací, napadení webové kamery či vydírání, se stává jedním z rizik na internetu (Stowell, 2016). Často se taková osoba může vydávat za někoho jiného, jde o tzv. grooming nebo kybergrooming (Stowell, 2016). Při čase stráveném na internetu může dítě objevit nevhodný či nelegální obsah, jako je pornografický materiál, násilné, rasistické či jiné

extrémistické postoje a propagace, které mohou dítě vyděsit až ohrožit Vaněčková (2021). Nelegální stahování je dalším rizikem, jehož následkem může být napadení počítače virem nebo dojde ke konfliktu se zákonem a online pirátství není omluvou (Stowell, 2016).

Rizikové sexuální chování

Období počátku adolescence, kdy dochází k vývoji primárních i sekundárních pohlavních znaků, poznávání vlastní sexuality, utváření sexuálních vztahů a chování, bývá označované za rizikové (Němec, 2019). Rizikové sexuální chování má prokazatelný nárůst vlivu zdravotních, sociálních a dalších typů rizik (Jindrová, 2015). Mezi rizikové sexuální chování dle MŠMT (2010) patří: předčasný začátek sexuálního života i se zvýšenou konzumací pornografie před 15. rokem mladistvého, vysoká míra pohlavních styků a náhodné známosti, promiskuita a s tím spojené pohlavně přenosné choroby, prostituční chování, prezentování vlastních explicitně erotických materiálů na internetu, sexuální praktiky bez použití ochrany mimo dlouhodobé partnerství a možný důsledek neplánovaného rodičovství.

Rizikové chování v dopravě, hazardní aktivity, rizikové sporty a užívání podpůrných látek

Z obecného hlediska tyto rizikové aktivity Miovský (2015) definuje jako úmyslné vystavování sebe nebo druhých nepřiměřenému riziku újmy na zdraví až přímého ohrožení života v okruhu extrémních sportovních aktivit nebo rizikovým chováním v dopravě. Autor dále uvádí příklady jako tajné pořádání závodů aut přímo za plného provozu, úmyslné řízení pod vlivem psychoaktivních látek, při sportu aktivity vědomě přesahující fyzické síly aktéra, kterými mohou být raftové sjezdy divokých řek či snowboarding v lavinových polích a další.

Autoři Slepíčka et al. (2018) polemizují o rizikovém chování ve sportu spojeném s užíváním podpůrných látek jako o velmi závažném rizikovém chování sportujících nejen na vrcholové úrovni, ale i na rekreační. Doping je kontrolovaný na národní i nadnárodní úrovni. Jedním z důvodů užívání podpůrných látek je privátní charakter sportu, který by mohl zaručit individuální úspěch spolu s vysokým ekonomickým statusem, a to může vést až k podnětu aplikace dopingových látek (Slepíčka et al., 2018).

Suicidiální chování

Sebevražedné chování mezi dospívajícími je celosvětově hlavním zdravotním problémem a globálně čtvrtou hlavní příčinou úmrtí dle WHO (2019). Riziko sebevraždy je interakcí mezi stresory, které jedinec zažívá, a vrozenou zranitelností jedince, například pesimismus, přehnaná reakce na negativní sociální znaky nebo nadměrná emoční bolest, která umožňuje opakování úzkosti rozvinout v sebevraždu (Junus a Yip, 2021). Ve výzkumu deprese Okada et al. (2021) předpovídá vznik sebevražedných myšlenek nikoliv progresi k pokusům o sebevraždu. Ty eskalují kvůli ztrátě zábran, užíváním návykových látek, sebepoškozováním a násilnému chování, konstatují autoři. Odborníci se však shodují, když největší riziko sebevraždy spatřují v psychických poruchách. Kučerová (2020) shrnuje spektrum osob, které se uchýlí k suicidálnímu jednání, a to jedince méně odolné vůči stresovým či zátěžovým situacím a jedince vážně duševně nemocné, také dodává, že rizika pro sebevražedné jednání jsou velmi individuální údaj.

Nezdravé stravovací návyky

Výživa dětí a mladistvých zabezpečuje jejich tělesný růst, zajišťuje organismu pravidelný a dostatečný energetický přísun živin, minerálů, vitamínů a také vody (Machová a Kubátová, 2015). V současné době nejsou problémem pouze poruchy příjmu potravy, setkáváme se i s problémy týkajícími se obezity, různých diet či alternativních směrů stravování, které mohou negativně působit na vývoj dětí a mladistvých, konstatují autorky. Poruchy příjmu potravy se vyskytují ve valné většině ve formě mentální anorexie a mentální bulimie. Mentální anorexie je porucha charakteristická úmyslem snížit tělesnou hmotnost, a to formou odmítání jídla, kdy později dochází k oslabení chuti k jídlu nebo nechutenství (Pugnerová, 2016). Mentální bulimii na druhé straně autorka popisuje jako posedlost jídlem a sledováním tělesné hmotnosti, charakterizovanou opakovanými záchvaty přejídání, po nichž následuje kompenzační chování, jako vyvolávání zvracení či přehnaně zvýšený tělesný pohyb.

Negativní působení sekt

V naší společnosti se zejména po roce 1989 vlivem ze zahraničí začala vyskytovat hnutí, která si zaslouží označení sekta kvůli zdůraznění skutečného poškozování jedinců a porušování zákonů (Tůma a Holonič, 2019). Svoboda (2015) uvádí za problematická,

ve smyslu sociální patologie, ta hnutí, která jsou vedena přísně autoritářsky, kdy při činnosti sekty dochází k psychické manipulaci členů a taktéž může docházet k jejich izolaci od zbytku společnosti. Autor uvádí jako nejzávažnější výtku k sektám právě ohrožení zdravého vývoje dětí, v oblastech sexuálního zneužívání dětí, jejich zneužívání k neadekvátní práci a odmítání vysílání dětí do „světských škol“, kdy porušují Úmluvu o právech dítěte. Ohrožení na zdraví, popřípadě života dětí a mladistvých může nastat v případě odmítnutí transfuze u svědků Jehovových. Svoboda (2015) dále uvádí riziko hromadných vražd či sebevražd v rámci působení sekt, kdy takové jednání si může vyžádat i dětské životy.

Syndrom CAN

Někteří autoři mezi rizikové chování dětí a mládeže zařazují syndrom CAN, což znamená syndrom týraného, zneužívaného, zanedbávaného dítěte. Syndrom CAN je dle MKN – 10 (2022) pod diagnózou T 74. X, zařazen takto: .0 zanedbání nebo opuštní; .1 tělesné týrání (syndrom bitého nemluvněte nebo dítěte); .2 pohlavní zneužívání; .3 psychické zneužívání; .8 jiný syndrom týrání; .9 nespecifikovaný syndrom týrání. Mydlíková et al. (2021) charakterizují syndrom CAN jako nenáhodný děj, kdy si je dospělý obvykle dobře vědom, co činí a lze tomuto chování předejít. Autoři tyto akce označují jako opakované v případě tělesného týrání, duševního týrání, sexuálního zneužívání, naopak jako ne-akci při zanedbávání a nepečování o dítě. Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte spočívá ve společensky nepřijatelném rodinném prostředí a interakcím v něm probíhajícím, kterým je dítě nebo mladistvý vystavován, přičemž dochází k újmě fyzické, psychické i sociální, konstatují Fischer a Škoda (2014). Nejzávažnějším důsledkem syndromu CAN uvedeným autory je způsobení smrti dítěte vlivem negativního prostředí. Mezi ostatní důsledky řadí negativní psychosociální vývoj a související patologické jevy. MŠMT (2019) označuje jako nejčastěji poškozující rodiče a další členy rodiny, jsou-li k dítěti nebo mladistvému necitliví, bezohlední a prosazují přednostně své vlastní potřeby.

1.2.2 Rizikové chování jako předstupeň delikventního a kriminálního jednání

Rizikové chování dětí a mládeže bývá úzce spojeno s delikvencí a někdy bývá chápáno jako její určitý předstupeň nebo jako jeden ze signálů pozdějších rizik (Imřišková, 2015). Autorka popisuje širší měřítko rizikového chování ve všech projevech jako naznačující možnou předzvěst delikvence, neboť se jedná o nekomfortní jednání, které

se vyznačuje negativním vybočováním z norem a porušováním zavedených společenských, školních a jiných pravidel.

Delikventní a kriminální jednání patří k nejvíce závažným a společensky nebezpečným jevům, které nutí ke zvýšené pozornosti celou společnost a na celý tento sociálně patologický jev se zaměřuje řada vědních disciplín (Fischer a Škoda, 2014). Čírtková (2014) uvádí termín delikvence pro kriminální chování dětí a mladistvých, jenž je často používán odborníky. Delikvence obecně označuje takové deviantní (odchylné) chování, které porušuje jak sociální, tak zákonné normy, konstatuje autorka. Blažek et al. (2019) definují delikvenci jako formu společensky zvláště závažného, nepřijatelného chování s protisociálním dopadem, kterého se dopouští delikvent, a toto jednání je následně sankcionováno. Autoři dále definují kriminalitu jako způsoby chování, které jsou v dané společnosti trestné a sankcionované podle trestního zákoníku. Osoba ve věku od 15 do 18 let označená jako „mladistvá“ je ze zákona již trestně odpovědná s jistým omezením a osoba mladší 15 let není trestně odpovědná, může jí však být uložena ochranná výchova příslušným soudem (Blažek et al., 2019).

2 Cíl práce a výzkumné otázky

Cílem bakalářské práce je zjistit jaké metody a techniky sociální práce kurátoři pro děti a mládež v souvislosti s jejich rizikovým chováním používají.

2.1 Výzkumné otázky

VO1: Jaké jsou nejnovější využívané metody a techniky sociální práce kurátora pro děti a mládež v souvislosti s rizikovým chováním?

VO2: Jaké metody a techniky sociální práce kurátora pro děti a mládež v souvislosti s rizikovým chováním vnímají kurátoři jako efektivní?

3 Metodika výzkumu

K uskutečnění výzkumné části bakalářské práce byl použit kvalitativní typ výzkumu, a to z toho důvodu, že kvalitativní výzkum informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách, jak také popisuje Creswell (2017). Dalším důvodem byla jeho pružnost, kdy je možno i v průběhu výzkumu otázky modifikovat, což tvrdí např. Hendl (2008).

V rámci kvalitativního výzkumu byla využita metoda dotazování, technika polostrukturovaného rozhovoru. Pro tento rozhovor byl připraven soubor otázek (vycházejících z výzkumných otázek), které byly během rozhovoru pokládány, pořadí bylo měněno dle individuálních potřeb výzkumníka, ale otázky byly probrány všechny, neboť na to upozorňuje Reichel (2009). V průběhu rozhovoru byly pokládány také doplňující dotazy, tak jak vyplynulo ze situace. Scénář rozhovoru je přiložen v Příloze č. 1.

3.1 Výběrový soubor

Výběrový vzorek pro výzkum bakalářské práce byl vybrán účelovým výběrem z řad pracovníků OSPOD v Jihočeském kraji, kteří pracují na pozici kurátora pro děti a mládež minimálně tři roky. Pracovníci OSPOD pro účely bakalářské práce jsou definováni jako pracovníci na oddělení sociálně právní ochrany dětí obcí s rozšířenou působností. V rámci uskutečnění výzkumné části bakalářské práce byli osloveni všichni pracovníci oddělení SPOD pracující na pozici kurátora pro děti a mládež v Jihočeském kraji, a to prostřednictvím e-mailové korespondence, kde byli seznámeni s tématem bakalářské práce, cílem práce, výzkumnými otázkami a etikou výzkumu. Z důvodu absence odpovědí na účast ve výzkumu prostřednictvím e-mailové korespondence, došlo k využití telefonického kontaktu s žádostí o účasti ve výzkumu. Do výzkumu bakalářské práce se celkem zapojilo osm informantů vyhovujících kritériím pro výzkum, se kterými došlo k realizaci rozhovorů. Po osmém rozhovoru bylo jasné, že odpovědi se neustále opakují, a proto bylo vyhodnoceno, že vzorek je saturován. Z důvodu zachování anonymity informantů pro účely bakalářské práce jim byla přiřazena zkratka IN a jejich pořadové číslo. Informanti jsou tak označeni pod zkratkou IN1 – IN8. Výzkum probíhal v měsících března až dubna 2022.

3.2 Zpracování dat

Rozhovory s informanty probíhaly osobně v místě výkonu práce kurátorů nebo za pomoci elektronických medií po předem domluveném termínu schůzky. Výše zmíněné rozhovory byly po udělení souhlasu nahrány na diktafon a následně písemně zaznamenávány. Časový rámec délky rozhovorů se pohyboval v intervalu 30–60 minut, kdy byli informanti znovu seznámeni s tématem bakalářské práce, účelem výzkumu a jeho podmínkami a možnostmi kdykoliv výzkum ukončit.

Pro třídění dat byla využita technika otevřeného kódování, jež je prvním krokem při analýze dat, kdy otevřeným kódováním získáme významové jednotky. Významové jednotky jsou označovány kódy, které nám vysvětlují podstatu označovaného jevu a následně nám sloužit pro tvorbu kategorií. Při kódování je potřeba kódovat větu po větě, slovo od slova. Data byla následně pro účely prezentace výsledků kategorizována.

3.3 Etika výzkumu

Etické otázky byly respektovány dle Hendla (2008), a to:

- od informantů byl získán informovaný souhlas (příloha č. 2) – kdy každý informant projevil souhlas s účastí ve výzkumu a byl předem plně informován o průběhu a okolnostech výzkumu;
- každý informant byl seznámen se skutečností, že může kdykoliv svou účast ve výzkumu ukončit;
- informantům byla zachována záruka anonymity – kdy v ideálním případě identita účastníků není výzkumníku známa, a pokud není možné anonymitu zajistit, identita nesmí být odhalena nikomu dalšímu.

Výzkum bakalářské práce byl proveden v souladu se zákonem 101/2002 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů, kdy účastníci výzkumu byli pravdivě informováni o záměru výzkumu a sběru dat. Jednotlivé informované souhlasy byly získány při osobním setkání či prostřednictvím e-mailové komunikace. Pro zachování anonymity účastníků výzkumu nejsou v bakalářské práci uvedena jména a žádné další informace, které by mohly narušit jejich anonymitu.

4 Výsledky

V této kapitole jsou popsány výsledky výzkumného šetření, které byly získány během polostrukturovaného rozhovoru s pracovníky OSPOD v Jihočeském kraji na pozici kurátora pro děti a mládež a projevíli zájem o účast ve výzkumném šetření.

V kapitole výsledky jsou prezentovány jednotlivé kategorie a jejich podkategorie. (Schéma č. 1)

Schéma č. 1 – Přehled kategorií a podkategorií

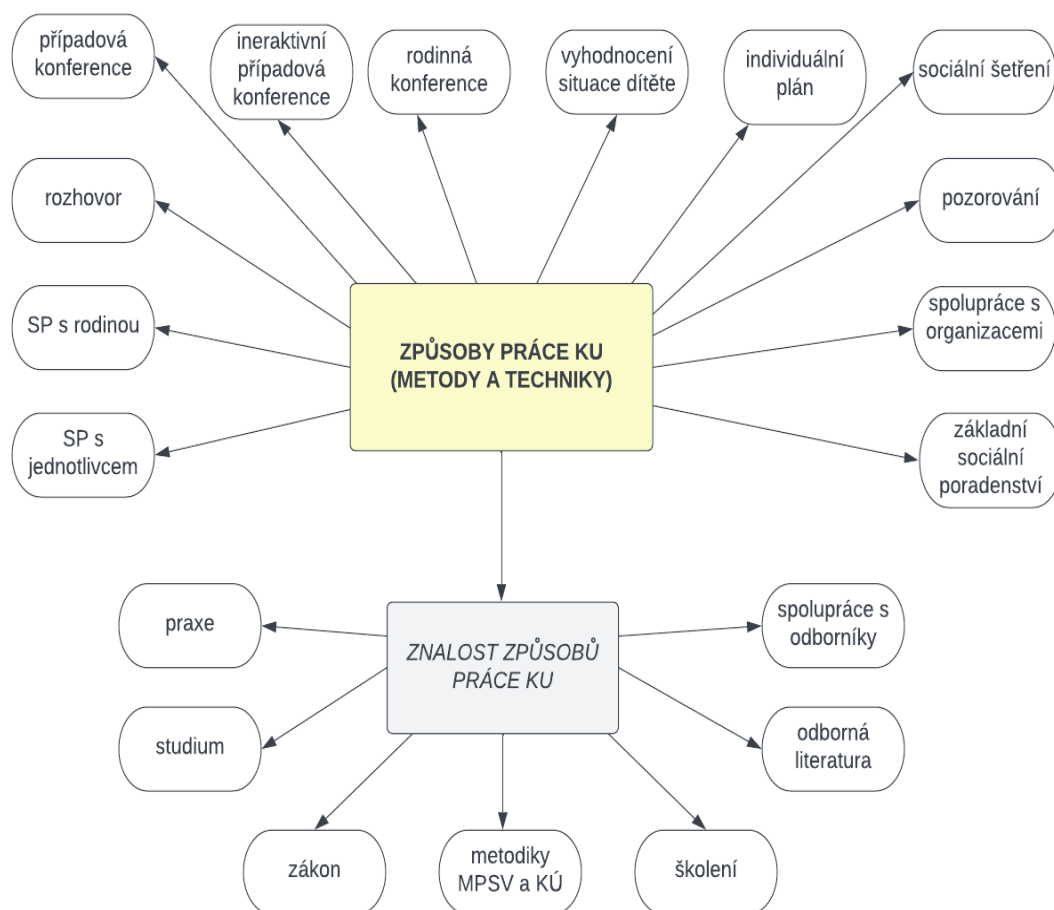

Zdroj: Vlastní výzkum, 2022

4.1 Kategorie č. 1 – Způsoby práce kurátora pro děti a mládež

Schéma č. 2 popisuje kategorii Způsoby práce (metody a techniky) kurátora pro děti a mládež a odkud pramení znalost těchto způsobů práce.

Schéma č. 2 - Způsoby práce KU (metody a techniky)

Zdroj: Vlastní výzkum, 2022

První kategorie je nazvaná Způsoby práce kurátora (metody a techniky), neboť bylo velmi obtížné se shodnout s informanty na vymezení metod a technik sociální práce. Kurátoři během výkonu své práce nepoužívají pouze metody a techniky sociální práce, které jsou definované v odborné literatuře, autoři taktéž vysvětlují metody a techniky sociální práce různě. Kurátoři se řídí metodikou poskytovanou MPSV nebo metodickými doporučeními Krajského úřadu jako kontrolního a metodického orgánu. Pro informanty bylo během rozhovorů náročné popsat, co jsou metody a techniky,

uváděli odpovědi od metod práce s rodinou až po techniku rozhovoru, ale také až po základní sociální poradenství, viz Schéma č. 2.

Základní způsoby práce kurátora pro děti a mládež a jejich znalost vychází však ze samotného zákona a metodik MPSV a Krajského úřadu, jejichž znalost je pro kurátory nezbytná. Informanti se shodují ve využívání metod sociální práce s jednotlivcem a taktéž, že velmi podstatnou metodou v práci kurátorů pro děti a mládež je sociální práce s rodinou, neboť je potřeba řešit rizikové chování dítěte nebo mladistvého v kontextu celé rodiny. Jako související se sociální prací s jednotlivcem a rodinou uvádějí informanti spolupráci s organizacemi, kdy delegují dítě, mladistvého nebo rodinu na navazující služby či odborníky, kteří dále s klienty pracují nejen v rámci sociální práce. Například IN4 hovoří o dobré spolupráci se střediskem výchovné péče, s tím souhlasí i IN3 a dále uvádí jako příklad spolupráci s policií nebo školou.

Nejvýznamnější uváděná technika pro informanty v oblasti kurátorství je technika vedení rozhovoru s jednotlivcem, rodiči či zákonným zástupcem dítěte. Pro kurátory je podstatné ovládat tuto techniku, aby došlo k zmapování potřeb dítěte nebo mladistvého, k zjištění, zda se jedná o ohrožené dítě dle § 6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Dále aby došlo k navázání vztahu s klienty a získání jejich důvěry nezbytné pro následnou práci kurátora pro děti a mládež nebo také z důvodu motivace ke změně dítěte, mladistvého či rodiny.

Informanti se dále při rozhovoru zaměřovali na způsoby práce kurátora, které jsou uváděné v metodické příručce MPSV jako základní postupy a nástroje práce kurátora pro děti a mládež. Mezi ně patří dle jejich slov případová konference, rodinná konference, vyhodnocení situace dítěte a s ním související individuální plán ochrany dítěte, terénní sociální práce ve formě sociálního šetření a s ním spojeného pozorování. IN4 doplňuje případovou a rodinnou konferenci o interaktivní případovou konferenci: „(...) nebo interaktivní případová konference, kdy se zúčastňují i ty děti a stanoví se tam určité cíle, jakým způsobem udělat to, aby se to chování dítěte zlepšilo, společným způsobem se tam hovoří, co chce dítě změnit a na základě toho se stanoví cíle individuálního plánu (...)“

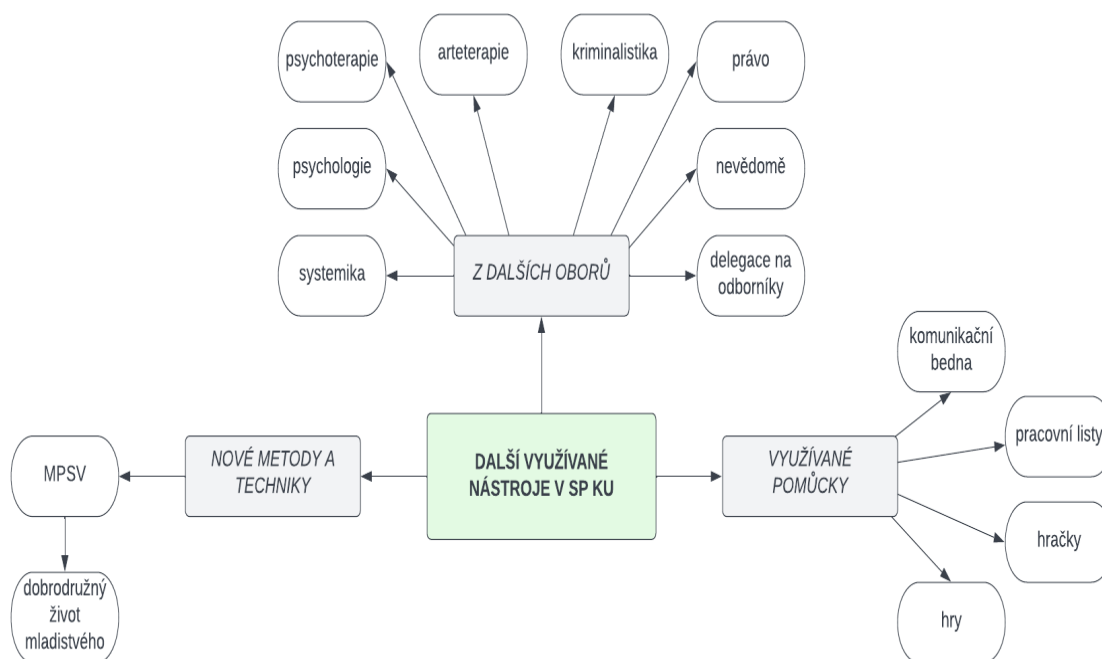
Znalost způsobů práce kurátora pro děti a mládež (podkategorie) v teoretické rovině vychází z předchozího studia pracovníků v oblasti sociální práce nebo sociálně-právní oblasti na úrovni vysokoškolského a vyššího odborného vzdělání či dalšího

individuálního studia pracovníků, jako je studium odborné literatury. Informanti na druhé straně hovoří o individuálním nad rámecem vzdělávání sociálního pracovníka například v psychoterapeutickém výcviku, který může být užitečný ve zvyšování profesních dovedností a znalostí v oblasti práce s klienty. Zákon také stanovuje pracovníkům OSPOD, tedy i kurátorům pro děti a mládež, povinné vzdělávání na akreditovaných školeních MPSV, kde dochází k prohlubování znalostí dle výběru a potřeby kurátorů, což informanti potvrdili. Informanti se dále shodují ve znalosti způsobu práce kurátora hlavně ze své praxe, případné spolupráce s odborníky.

4.2 Kategorie č. 2 – Další využívané nástroje v sociální práci kurátora pro děti a mládež

Schéma č. 3 popisuje kategorii Další využívané nástroje v sociální práci kurátora pro děti a mládež z dalších oborů, využívaných pomůcek a znalosti nových metod a technik, což jsou také tři podkategorie.

Schéma č. 3 – Další využívané nástroje v SP KU

Zdroj: Vlastní výzkum, 2022

V oblasti práce kurátora pro děti a mládež se nesetkáme pouze s oblastí sociální práce. Kurátor pro děti a mládež se během svého výkonu praxe setkává s dalšími obory, které jsou úzce spojené se sociální prací nebo znalostmi z jiných oborů, které jsou pro práci s dětmi a mládež v souvislosti s rizikovým chováním nezbytné. Informanti se shodují ve využívání psychologie a psychoterapie převážně při vedení rozhovorů s dítětem a mladistvým. IN3 uvádí: „(...) *myslím, že při těch výchovných pohovorech to má velký smysl, nějakým způsobem rozumět těm terapeutickým otázkám (...)*“ Taktéž se kurátor pro děti a mládež může během své práce setkat s dítětem, mladistvým, rodinou, kteří trpí duševními chorobami, a kurátor jako sociální pracovník si musí poradit s klienty i v těchto případech. Může však při výkonu své profese užívat jen některé prvky v případě, že má potřebné vzdělání, zkušenosti a osobní předpoklady pro využití nástrojů z tohoto oboru. Nestává se tak psychoterapeutem ani psychologem klientů, upozorňují informanti. Dále informanti také zmiňují arteterapii jako nástroj využívaný při své práci především u dětí. Arteterapie jim pomáhá při komunikaci s dítětem a je i někdy vhodným řešením pro dítě vyjádřit se prostřednictvím kresby namísto slov. Svě využití v sociální práci kurátora pro děti a mládež má i systemický přístup, který se používá v sociální práci zejména v oblasti práce s jednotlivcem a rodinou, kdy základním nástrojem pracovníka je rozhovor, který má určité fáze.

Kurátoři pro děti a mládež se také během své běžné praxe setkávají s problematikou kriminality právě v souvislosti s rizikovým chováním dětí a mládeže. Uvádějí častou spolupráci s Policií ČR a Městskou policií a také jsou účastníky soudního jednání v případě přestupkového nebo trestního řízení vedeného proti mladistvému. Celá práce kurátorů pro děti a mládež vychází i z právní oblasti, kdy zákon jasně stanovuje práva a povinnosti pracovníků SPOD, zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a jeho znalost a dodržování jsou nutné při výkonu práce kurátorů. Kurátoři propojují své znalosti napříč obory práva, jako je například správní právo, trestní právo, občanské právo, ale i rodinné právo.

Řada kurátorů na otázku, zda využívají při své práci i nástroje z jiných oborů odpovídá, že o tom přímo neví, jestli využívají i jiných metod a technik nespádajících do oboru sociální práce. Také uvádějí odpověď, pokud detekují během práce s jednotlivcem nebo rodinou oblasti vyžadující intervenci odborníka, delegují je na něj a apelují, ať danou situaci klienti následně řeší právě u specialisty na danou problematiku. IN5 například zmiňuje etopedy, psychoterapeuty, psychology i psychiatry, pedagogy a další.

Další podkategorií v kategorii další využívané nástroje v sociální práci kurátora jsou pomůcky. Využívané pomůcky při práci kurátora pro děti a mládež kurátoři zmiňují hlavně ve spojitosti se spoluprací s dětmi. Jedná se o různé využití her a hraček, například pexeso či použití maňásků, dále různé pracovní listy, které poskytuje například organizace Lumos. Lumos jako organizace pracuje na národní úrovni a cílem je zvýšit povědomí o negativním vlivu institucionalizace na děti a školit odborníky zapojené do systému péče o ohrožené děti. Informanti hovoří i o využití komunikační bedny při práci jak s dětmi, tak mladistvými. Komunikační bedna je charakterizována jako soubor jednoduchých a kreativních technik pro efektivní zapojení dítěte do rozhodovacích procesů a nabízí nekomplikované a originální způsoby, jak komunikovat o někdy náročných tématech. Proto může být v problematice rizikového chování skvělým pomocníkem při práci kurátora, říkají informanti.

V oblasti nových metod a technik byl zmíněn pouze pojem Dobrodružný život mladistvých uvedený v metodikách MPSV, který dle informantů spočívá v tom, že by se mělo mladistvému dopřát vyzkoušet si, co chce, aby si sám zjistil následky a rizika svého chování. IN1 říká „(...) z mého pohledu nelze apelovat na veškeré rizikové chování, když se zaměříme na drogy a prostituci, tak čekat, než se dítě předávkuje nebo než se něčím nakazí (...) to si myslím, že je špatně.“ Informanti tak naráží na problematiku, že ne všechny teoretické věci v praxi fungují. Jiné nové techniky a metody v průběhu uskutečňování výzkumu nebyly zaznamenány.

4.3 Kategorie č. 3 – Pozitivní působení sociální práce kurátora pro děti a mládež

Schéma č. 4 popisuje kategorii Pozitivní působení sociální práce kurátora pro děti a mládež, která má tři podkategorie – konkrétně efektivní metody a techniky sociální práce, efektivní působení sociální práce na dítě, mladistvého a rodinu a také poukazuje na doporučení efektivního působení z pohledu kurátorů pro děti a mládež.

Schéma č. 4 – Pozitivní působení SP KU

Zdroj: Vlastní výzkum, 2022

Kategorie pozitivní působení sociální práce kurátora pro děti a mládež se zaměřuje na efektivní působení práce kurátorů při výkonu jejich praxe v souvislosti s rizikovým chováním dětí a mládeže, efektivní metody a techniky a doporučení pro efektivní působení, které uvádí informanti během výzkumu. Zprvu bylo nutné si s informanty ujasnit pojem efektivní působení. Informanti uvedli, že pro ně je efektivní taková intervence, která způsobí pozitivní změnu v chování dítěte nebo rodičů.

V rámci podkategorie se informanti shodují, že pro ně je při práci s jednotlivcem efektivní působení už to, když dojde ke zlepšení či omezení rizikového chování. Nemusí dojít k úplnému vymizení rizikového chování, ale jakýkoliv posun v řešení problematiky rizikového chování klienta je brán pozitivně. Kurátoři pak svou intervenci směrem ke klientovi vnímají jako smysluplnou.

Děti a mládež, jež se chovají rizikově, často pochází z multiproblémových rodin a jakýkoliv posun k lepšímu je hodnocen velmi kladně, uvádí informanti. Multiproblémové rodiny jsou takové rodiny, které nejsou schopné své problémové situace řešit samostatně a potřebují podporu sociálních pracovníků nebo jiných odborníků k řešení nepříznivých situací v rodině. Z tohoto důvodu je podstatným nástrojem kurátorů sociální práce s celou rodinou, kterou informanti důrazně vyzdvihují. Rodiče a fungování celé rodiny je pro dítě či mladistvého zásadní, proto je významné pracovat jak s jednotlivcem, tak v kontextu celé rodiny, aby mohlo dojít ke zlepšení situace, která zasahuje nejen jednotlivce, ale celou rodinu a její sociální okolí.

S klienty je potřeba jednat přímo a jednoduše, aby věděli, jak kurátor pro děti a mládež pracuje, co může nastat během spolupráce s kurátorem a během řešení situace dítěte nebo mladistvého, tvrdí informanti. Dále vysvětlují, že je nezbytné informovat rodinu o příčinách jejich nepříznivé životní situace, o možnostech, jak nepříznivý stav řešit, aby došlo ke zlepšení fungování jedince i rodiny. Mnoho klientů řadu informací neví, a z tohoto důvodu na to informanti upozorňují. Potřeba informovat klienty jasně plyne už z první kategorie, kdy informanti uvádí poskytování základního sociálního poradenství mezi způsoby práce kurátora pro děti a mládež.

Při rozhovorech s nezletilým nebo rodiči by měl kurátor jednat otevřeně, aby tak došlo k navázání vztahu s klienty. Navázání vztahu je naprosto nejzásadnějším krokem, na kterém se informanti shodují a o který se během své intervence snaží. Je podstatou pro jakoukoliv práci s jednotlivcem nebo rodinou, bez navázání vztahu je práce kurátora velmi obtížná a lze jen těžce na klienty efektivně působit. Setkání s kurátorem řada klientů bere jako „*nutnou povinnost a pouze si to odsedí, odkývou, hlavně aby to měli za sebou*“, zmiňuje IN2. Velký důraz je kladen při komunikaci s klienty na získání jejich důvěry. Děti a mladiství jsou ubezpečováni, že věci, které zazní, jsou důvěrné a kurátor je nebude předávat dál. Informanti tvrdí, že nepředávají dál nic ani rodičům, pokud dítě

není v ohrožení. Získání důvěry zaznamenávají informanti i v případě, kdy klienti sami přijdou a začnou mluvit o problémech nebo situacích, které řeší.

Pokud se povede kurátorovi motivovat nezletilého a rodinu ke změně, je to přínosem v průběhu celé práce s danou rodinou. Aby byla podpořena vnější motivace, kterou kurátoři používají jako nástroj své práce, je dobré klienty podporovat, ocenit a pochválit. Cítí se pak velmi příjemně a motivuje je to v pokračování v celém procesu, tvrdí informanti. Pokud klienti nejsou motivováni ke změně, nechtějí změnit sebe nebo cokoliv ve svém chování, je pak následná práce z pohledu informantů velmi náročná a komplikovaná. Každý informant současně využívá individuálního přístupu k jednotlivým klientům dle věku, úrovně rozumových schopností a potřeb. Informanti konstatují, že je hlavně důležité vystopovat, co je v ten daný okamžik pro nezletilého nejlepší. Jaké při tom zvolit metody a techniky je na individuálním posouzení pracovníka, ale podstatné je začít u oblastí, které hoří, a pracovat na nich neodkladně.

Informanti uvádějí častý kontakt jako pozitivní působení na klienta a dodávají i případné navázání na kurátora pro dospělé, aby nedošlo k následnému propadu po ukončení spolupráce z důvodu dovršení osmnáctého roku věku mladistvého.

Další podkategorie je zaměřená na efektivní metody a techniky, které informanti osobně hodnotí jako efektivní. Z metod práce je pro informanty efektivní sociální práce s rodinou, neboť se rizikové chování dítěte nebo mladistvého dotýká celé rodiny. IN5 konstatuje „(...) *efektivní působení na rodinu jako celek. Nemůžeme se zabývat pouze dítětem, ale musíme začít u těch rodičů, to dítě se z ničeho nic nechová rizikově, nějaký důvod to většinou má. Zabýváme se rodinou jako celkem (...)*“ Informanti uvádí jako efektivní nástroj sociální práce kurátora pro některé rodiny individuální plán ochrany dítěte. Rodiče a nezletilý mají k dispozici dokument, na kterém mají napsané cíle a postup, jak cílů dosáhnout, takový papír od úřadu pro ně má určitou „váhu“. Informanty jsou dále oblíbené případové konference nebo interaktivní případové konference při dlouhodobé spolupráci s klienty, ve kterých spatřují i smysl z důvodu spolupráce s odborníky, nebo že celá situace není řešena přes soudem.

Nejpodstatnějším nástrojem však dle informantů zůstává rozhovor, který kurátoři vedou s nezletilým opakovaně, zaměřují ho na pozitivní motivaci ke změně nebo na potřeby nezletilého. Rozhovor zaměřený na potřeby je hojně užívaný na začátku kontaktu nezletilého s kurátorem, aby zmapoval prostředí a zjistil, co nezletilému chybí, jaké

oblasti v rodině pokulhávají, jak vypadá jeho běžný den od probuzení až po dobu, kdy jde spát, a oblast školy. Informanti dodávají, že při rozhovoru s nezletilým bez zákonných zástupců se více dozvědí a nezletilý je více otevřený, poví věci, které by před rodiči neřekl.

Při práci kurátora pro děti a mládež by se měly nabízené metody a techniky využívat komplexně, tvrdí informanti, ať už má nezletilý poruchy chování nebo nejedná tak, jak by se mělo jednat, dopustí se protiprávního jednání nebo se dostaví rodič, který neví, jak s nezletilým dále postupovat a potřebuje pomoci. Celá práce kurátora je doprovázena empatií a individuálním posouzením, jaké metody a techniky práce využije na konkrétní klienty.

Podkategorie doporučení efektivního působení se zaměřuje na osobní doporučení jednotlivých informantů, jež se účastnili výzkumu. Informanti doporučují být otevření, pozitivně motivovat nezletilého i rodiče, zajímat se o klienty a podporovat je. Pochvala a ocenění rodičů a nezletilého silně motivují, „úplně rozkvetou“, uvádí IN5. Informanti také hovoří o hledání pozitivních věcí na klientech a snažení se je posilovat. Důležitou roli hraje získání důvěry. V případech, které se nejeví jako úspěšné, může dojít k obratu a pozitivní motivace s důvěrou přinese pozitivní výsledky. Během rozhovorů s rodiči a nezletilým by se měl kurátor podle informantů vyjadřovat jasně a jednoduše, nezneužívat své moci a přistupovat ke klientům jako k rovnocenným partnerům po celou dobu spolupráce. Zároveň je podstatné, aby kurátor přijímal klienty, nehodnotil je nebo nenálepkoval v průběhu své intervence. IN1 říká: „*Nehodnotit toho konkrétního jedince za to co dělá, neškatulkovat, nenálepkovat. To hodně nemají rádi a vést rozhovor jako s rovnocenným partnerem.*“

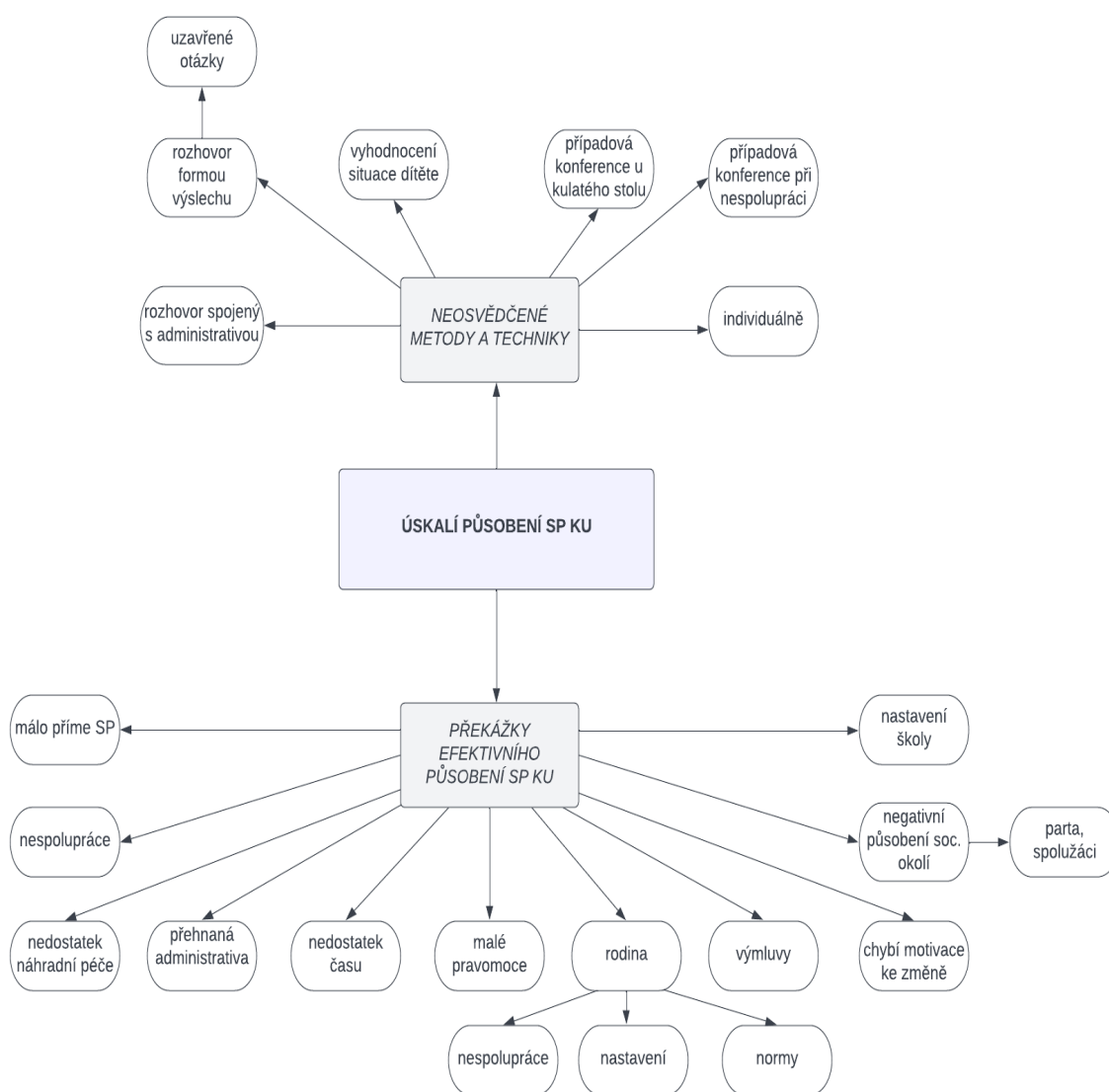
Kontakt s nezletilými a rodiči si vyžaduje určitá pravidla a nastavené hranice, které se mají dodržovat. S tím se pojí i zaujetí pozice důslednosti a kontroly, kdy je potřeba si ověřit splnění jednotlivých cílů rodiči nebo nezletilým. Důležité je snažit se pochopit situaci ve které se dítě, mladistvý a rodina nachází, ale zároveň si dle doporučení informantů zachovat tzv. selský rozum a nenechat se do problému úplně vtáhnout, mít určitý odstup a nadhled nad situací, která je řešena. Selského rozumu je třeba využívat i v kontextu vycházení z přímé praxe, ne slepých rad teoretiků. Současně uvádí informanti nebát se improvizovat v konkrétní situaci pro efektivní vyřešení problému v zájmu všech zúčastněných. Informanti ale upozorňují, že je potřebné znát zákon a

předpisy, které jsou pro práci kurátora nezbytné a volit si povinná školení, která pomohou rozvinout schopnosti kurátora pozitivním směrem.

4.4 Kategorie č. 4 – Úskalí působení sociální práce kurátora pro děti a mládež

Schéma č. 5 popisuje kategorii Úskalí působení sociální práce kurátora pro děti a mládež, konkrétně neosvědčené metody a techniky z pohledu informantů výzkumu a také poukazuje na překážky efektivního působení sociální práce kurátora v souvislosti s rizikovým chováním dětí a mládeže.

Schéma č. 5 – Úskalí působení SP KU

Zdroj: Vlastní výzkum, 2022

V podkategorii neosvědčené metody a techniky informanti uvádí konkrétní metody a techniky, které se jim z většiny případů během výkonu vlastní praxe neosvědčily. Jde však o individuální a subjektivní posouzení informantů za dobu výkonu profese kurátora pro děti a mládež. Je nutné brát v potaz, že každý případ je potřeba hodnotit individuálně, v konkrétních případech mohou být některé techniky méně či více efektivní. Taktéž některé překážky efektivního působení mohou být čistě individuální, a proto se nedají objektivně připsat každému případu. V podkategoriích jsou uváděny výsledky, ve kterých se informanti výzkumu shodují a zároveň se s nimi často setkávají při výkonu své práce.

K neosvědčeným metodám a technikám přiřazují informanti rozhovor, který je spojený s administrativou. Rozhovor, který se zaznamenává buď na papír, nebo do počítače může bránit navázání vztahu s klientem a působí také dost úřednický. Vhodnější je věnovat plnou pozornost klientovi a poté vyřešit administrativu. Jako další neosvědčenou formu rozhovoru popisují rozhovor, který probíhá formou výslechu a jsou kladeny převážně uzavřené otázky. Dále se informanti shodují v neosvědčeném využití případové konference, pokud je vedena formou u kulatého stolu a není zaměřena tak, aby se dítě do procesu významně zapojilo. Dále je případová konference neefektivní, pokud nedochází k ochotě spolupracovat. Když rodiče spolu nekomunikují, nespolupracují, neshodují se v názorech, nelze řešit situaci dítěte. Je to dle informantů složité a citlivé, potom je řešením rodinná konference, která by měla urovnat vztahy, aby bylo možné dosáhnout nějakého řešení situace nezletilého.

Informanty nejméně kladně hodnoceným nástrojem sociální práce kurátora pro děti a mládež je vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny. Vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny je povinný dokument, který je vyžadován ze strany metodických příruček a krajského vedení. Rozsáhlý dokument hodnotí informanti jako nástroj, který nenapomáhá ve zlepšení situace nezletilého a rodiny. Vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny je pro kurátory časově a administrativně velmi náročné, celý dokument na informanty působí kostrbatě, neboť z něj není jasná sociální práce jako taková. Kurátoři musí ve vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny veškeré změny přepracovávat a následovně je to časově opět zatěžuje.

V druhé podkategorii jsou řešeny překážky efektivního působení sociální práce kurátora z osobního pohledu informantů. Kurátoři během svého výkonu práce bojují

s nedostatkem času a nedostatečným prostorem na přímou sociální práci, protože značná část jejich práce náleží administrativě, kterou jsou přetížení. Informanti se shodují v tom, že by ocenili více metodického zaměření na přímou práci s klienty a snížení poměru administrativy v sociální práci kurátorů pro děti a mládež v souvislosti s rizikovým chováním. K tomu řada informantů naráží na poznatek, že ne všechny teoretické metody odborníků fungují v praxi, mnohem větším přínosem pro zefektivnění práce kurátorů by bylo jednání a spolupráce s odborníky z praxe a přizpůsobování metodiky hlavně na praktické využití a snížení administrativy.

Informanti spatřují jako překážku efektivního působení i malé pravomoci, které kurátor při své práci s klienty má. K tomu informanti uvádí překážku efektivního působení, kdy chybí motivace ke změně u nezletilých a klientů. To popisuje IN4 „*Brzda je klient, který nechce něco změnit. Pokud je klient laxní a mávne rukou, tak těžko nějaké efektivitu dosáhnete.*“ S tím úzce souvisí nespolupráce ze stran nezletilých a časté výmluvy, které klienti používají, pokud nesplní domluvené záležitosti.

Pro informanty je nejzásadnější překážkou v efektivním působení sociální práce kurátora rodina. Tu zmiňují jak v kontextu nespolupráce, tak v oblasti nastavení rodiny a v normách, které jsou v rodině zastoupené. V přístupu rodičů se informanti setkávají s tím, že si dlouhou dobu nechtějí připustit, že se v jejich rodině něco děje a chyba je například na straně jejich výchovného přístupu. Protože nezletilý reaguje na prostředí kolem sebe, je nutné zařazovat z tohoto důvodu právě práci s rodinou. Rodina někdy své chyby nevidí a informanti zmiňují, že se během své praxe setkávají i s tím, že se rodiče nechtějí starat o své dítě. Z výzkumu plyne, že jsou rodiny, které zůstávají v cyklickém chování rodiny, jež vychází z rodinných principů a historie, kdy je rodinná norma ukotvena jinde. Informanti dodávají že jsou rodiče na kurátory často vulgární, nechtějí je pouštět do domácností při realizaci sociálního šetření a nedostavují se na sjednané termíny. Dále zmiňují rodiny, které přijdou na schůzky pouze proto, že to je jejich povinnost nebo musí reagovat na předvolání sociálního pracovníka OSPOD, jejich přítomnost má potom nulové výsledky. Rodiče sehrávají velkou roli, pokud se jedná o dítě, v případě mladistvého je práce složitější, protože u mladistvého se objevují vlastní názory a sám se rozhoduje o odmítnutí spolupracovat na změnách v souvislosti s rizikovým chováním. Na druhé straně informanti hovoří o hyperprotektivitě rodičů, se kterou se setkávají opakovaně. Rodiče tvrdí, že jejich dítě nic nespáchalo, je to pro ně

normální chování nebo nespatřují, že by bylo špatné, a pro kurátora je náročné rodičům vysvětlit, že dané chování je mimo společensky uznávanou normu.

K dalším překážkám efektivního působení informantů přiřazují negativní působení sociálního okolí nezletilého, mezi ně řadí partu nebo spolužáky, se kterými se nezletilí dopouštějí rizikového chování nebo jsou jimi k takovému chování naváděni. Nastavení školy může být v procesu změny nezletilého také překážkou efektivního působení sociální práce, neboť je jedinec vnímán určitým způsobem a vystoupení z této škatulky je těžké. V neposlední řadě je informanty zmíněna problematika umístování nezletilého do náhradní rodinné péče, kdy je obecný nedostatek pěstounské péče a realizace umístění dítěte nebo mladistvého se závažnými problémy nebo poruchami chování je téměř mizivá.

5 Diskuze

Kapitola diskuze se zabývá informacemi, které byly získány z teoretické a praktické části bakalářské práce. Diskuze se také zabývá novou metodou a technikou v práci kurátora a nejméně efektivně hodnoceným nástrojem kurátora. V neposlední řadě diskuze zahrnuje odpověď na výzkumné otázky vztahující se k cíli bakalářské práce, kterým je zjistit, jaké metody a techniky sociální práce kurátoři pro děti a mládež v souvislosti s rizikovým chováním používají.

Dobrodružný život

Při realizaci výzkumné části byl ze strany informantů zmiňován Dobrodružný život nezletilého jako nová metoda a technika, jež pramení z metodik MPSV. Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež (2016) zmiňuje problematiku míry náležitého dohledu, která se vztahuje k dobrodružným činnostem nezletilého. Intenzivní dohled příručka charakterizuje tak, že by vedl ke značné ztrátě svobody nezletilého a v důsledku toho i jeho radosti ze života, dále možnosti podstupovat dobrodružné činnosti a stát se tak samostatným by byla značně omezena. Povinností a právem rodičů je vychovávat dítě tak, aby po dosažení svéprávnosti bylo již samo schopno rozhodovat o svém životě a nést následky svého jednání, neboť výchova k samostatnosti nejlépe chrání nezletilého před nebezpečím, konstatuje metodická příručka. Informanti projeví jasný nesouhlas s tímto postupem, který by se měl vztahovat na různé formy rizikového chování nezletilého. IN2 uvádí názor: „*Některé věci dle mého názoru nejsou v praxi použitelné. Každý si v patnácti letech neumí říct, kde chce bydlet, experimentovat s drogami, to mi přijde mimo realitu*“. IN1 uvádí také nesouhlasný názor: „*Kdyby se mělo dítěti dopřát, ať si vyzkouší, co chce, ať si samo vyzjistí následky a rizika, tak z mého pohledu na to nelze apelovat u veškerého rizikového chování, například pokud se zaměříme na drogy nebo prostituci. Nelze čekat, než se dítě předávkuje nebo něčím nakazí*“. V oblasti dětí užívajících návykové látky se Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež (2016) vyjadřuje k řešení případů v praxi tak, že jakékoli požití anebo i opakované užívání návykových látek je samo o sobě skutečností, která není vedoucí k nepřetržitému, tj. závažnému a pravděpodobnému ohrožení dítěte ve smyslu § 6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Dítě ve věku, k němuž se vztahuje práce kurátora, metodická příručka charakterizuje jako jedince, jenž disponuje poměrně značnou autonomií a v tomto ohledu může činit

samostatná a svobodná rozhodnutí včetně poškozování svého vlastního zdraví, pokud se tím nevystavuje bezprostřednímu ohrožení života či vzniku závažné újmy. Dle § 6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, kurátor by neměl vyhodnotit každé dítě, u něhož je zjištěno zneužívání návykových látek jako „ohrožené“ ve smyslu výše zmíněného paragrafu, ale v případě, kdy zneužívání návykové látky musí být takové intenzity, že nepříznivě ohrožuje vývoj dítěte nebo může být příčinou nepříznivého vývoje. Tato situace nastává, když jedinec začne jevit známky závislosti. Rodiče dítěte tak velmi často mohou vyhledávat kurátora ve stadiu pouhého experimentování dítěte s návykovou látkou, nikoliv ve stadiu závislosti dítěte. V takovém případě se činnost kurátora omezí především na poradenskou činnost podle § 11 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež (2016). S tímto nesouhlasí IN4, který uvádí: *„Je lepší, když rodič přijde dřív, než když už se tam něco děje a přijde nám například, že se dítě dopustilo nějakého protiprávního jednání. Pak už je to složitější a ten proces je dlouhodobější, než když přijde ten rodič, že už se tam něco děje. Když už přijde, že to dítě dělá dlouhodobě, soustavně, tak potom je ta práce delší, a ne vždy to dojde do zdárného konce“*.

Dle mého přesvědčení přístup Dobrodružného života nezletilého je velmi zavádějící a opravdu ho nelze aplikovat na veškeré rizikové chování, jak již zmiňují informanti. V případě právě návykových látek je na místě velká obezřetnost a z mého pohledu není rozumné čekat, až se utvoří závislost. Dle Fishera a Škody (2014) závislost může mít somatický či psychický charakter v souvislosti s různým účinkem jednotlivých látek na organismus a současný rozvoj závislosti probíhá ve specifických fázích s různou latencí. Experimentování nezletilého může být velmi rizikové pro jeho budoucí vývoj a neztotožňuji se s názorem, že každý jedinec dokáže vyhodnotit svou situaci a rozhodovat o svém životě, aby se dokázal ochránit před nebezpečím.

Vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny

Obecní úřad obce s rozšířenou působností je povinen dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, pravidelně vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny, a to zejména z hlediska posouzení, zda se jedná o dítě uvedené v § 6. Pokud kurátor vyhodnotí, že se jedná o dítě vyžadující zvýšenou pozornost, přistupuje k strukturovanému vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny.

Kurátor usiluje o zjištění příčin rizikového chování dítěte, zjištění nedostatečně uspokojených potřeb dítěte a případně i jeho rodiny, popsání vývoje tohoto chování, Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež (2016). Příručka klade důraz na uvádění jednotlivých potřeb a s nimi souvisejících rizik co nejkonkrétněji a nejpopisněji. Tvorba vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny zásadně ovlivňuje následnou tvorbu individuálního plánu. Podle získaných dat během výzkumu bakalářské práce informanti negativně hodnotí vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny z důvodu velké administrativní náročnosti, kterou dokument vyžaduje. IN2 uvádí: „*Někdy mi přijde zbytečně podrobně vyhodnocovat situaci dítěte, vyplňovat 15 stran úplně všeho a brzdi to v té práci. Když nám to kontrolují, tak se tam hodně slovíčkaří a člověk se nad tím hodně zasekne, jestli to napíše dobře nebo ne.*“ IN1 dodává, že sociální práce jako taková utíká a z dokumentů není jasné, co společně řešíme. Dále IN3 říká: „*Vyhodnocování nevidím jako efektivní nástroj, i když se na tom lpí. Pro dítě to není užitečné.*“ Dle slov informantů je jasné, že se jedná o velkou administrativní zátěž, která je časově náročná, všechny změny musí kurátoři v dokumentu přepracovat. Na základně získaných dat od informantů vychází doporučení přepracovat dokumenty vyhodnocení situace dítěte a následného individuálního plánu na úrovni kontrolních a metodických orgánů, zaměřit tyto dokumenty na praktické využití v práci kurátora pro děti a mládež, aby bylo více prostoru pro přímou sociální práci s klienty, celý dokument nemá působit kostrbatě a má z něj být jasné, co se v intervenci povedlo a nepovedlo.

Během zpracovávání teoretické části a předchozí praxe na oddělení sociálně-právní ochrany dětí jsem se setkala s výše uvedeným dokumentem vyhodnocením situace dítěte a jeho rodiny a můj osobní postoj se přiklání na stranu informantů. Dokument je dost obsáhlý a sběr dat pro jeho vytvoření a následné vyplnění zabere značný čas. Souhlasím i s tvrzením, kdy vyhodnocení není vnímáno jako nástroj, který by měl pomoci nezletilému a jeho rodině. Svě využití může mít určitě pro samotného kurátora, kde je zanalyzována celá situace rodiny, ale z mého pohledu by mohl být dokument značně zjednodušen a plnil by stejnou funkci. Kurátor není jen úředníkem, situaci by měl popsat stručně a výstižně a nejvíce energie by měl věnovat přímé práci s klienty, aby docházelo k pozitivnímu působení a změně ohrožení dítěte v souvislosti s rizikovým chováním.

Rodina a její nastavení

Během realizace výzkumu byla ze strany informantů často zmiňována sociální práce s rodinou, především probíhající spolupráce s rodinou. V kontextu sociální kurately je právě sociální práce s rodinou velmi významná a neodmyslitelná v případě řešení ohrožení dítěte v souvislosti s rizikovým chováním. Informanti při realizaci výzkumu zmiňují především multiproblémové rodiny, ale na druhé straně i rodiče hyperprotektivního rázu, což mi osobně přijde zajímavé a méně očekávané. IN3 uvádí: *„Děti jsou často z multiproblémových rodin, není to jenom jako výchovný problém, ta porucha toho chování nebo ten čin jinak trestný a přestupek. Je to vrchol ledovce, na kterém se ty děti kloužou. (...) Hyperprotektivita rodičů, to tu mám také opakovaně. To jejich dítě nic nespáchalo, pro ně je to normální a taky chápání té normy je v každé rodině jinak nastavené, a to je pak velmi obtížné vysvětlit, že to je mimo normu.“* Výchova nadměrně ochraňující neboli hyperprotektivní či nadměrně starostlivá je dle Langmeiera a Krejčířové (2006) popsána jako výchova ve snaze chránit dítě před každým rizikem, a tak brání dítěti v postupném získávání dovedností, které jsou nezbytné právě pro účelné zvládnání nevyhnutelných rizikových situací. Hyperprotektivita rodičů se v rámci kurátorské práce na základě realizace výzkumu objevuje ve formě, kterou popisuje psycholožka a psychoterapeutka Mgr. Kateřina Rodná (2020), kdy se jedná o děti omlouvané a zároveň často více či méně skrytě opomíjené až zanedbávané. Jejich hyperprotektivita se ukazuje tak, že třikrát týdně přijdou vynadat paní učitelce do školy, že si dovolila dítě napomenout, aby uklízelo hračky s ostatními, nebo rozhodně není možné, aby zrovna jejich dítě bylo tím, kdo si vybijí vztek na ostatních a začne bitku, pouze v případě, že by bylo vyprovokované, pak je to plně na místě a v pořádku. Z kontextu výsledků bakalářské práce je zřejmé, že sociální práce s rodinou je problematická a stává se úskalím pro působení sociální práce kurátora z mnoha důvodů. V přístupu rodičů se informanti setkávají s tím, že si dlouhou dobu nechtějí připustit, že se v jejich rodině něco děje a chyba je například na straně jejich výchovného přístupu. Z výzkumu také plyne, že jsou rodiny, které zůstávají v cyklickém chování rodiny, jež vychází z rodinných principů a historie, kdy je rodinná norma ukotvena jinde. V případě kurátorské práce se tedy nesetkáme jen s rodinami multiproblémového charakteru, ale i hyperprotektivního. Právě zmíněná hyperprotektivita rodičů pro mě byla při realizaci výzkumu novou informací, kdy jsem neočekávala, že by se kurátoři mohli často při své praxi s tímto druhem výchovného

stylu setkávat. Celkové téma hyperprotektivního výchovného stylu je zajímavé a soudím, že v budoucnosti se s ním budeme setkávat mnohem víc, neboť máme pocit, že svět je nebezpečnější, než byl v minulosti, a u dětí se častěji setkáváme s tím, že nemají hranice. Rodiče v dobré víře dětem dovolí vše a jejich rodičovská láska může vést právě k omlouvání dítěte nebo naopak k posunu hranic normy nežádoucím směrem.

Odpovědi na výzkumné otázky:

Jaké jsou nejnovější využívané metody a techniky sociální práce kurátora pro děti a mládež v souvislosti s rizikovým chováním?

Z výsledků výzkumu vyplývá, že kurátoři pro děti a mládež v souvislosti s rizikovým chováním dětí a mládeže využívají především klasických, již vyzkoušených způsobů (nástrojů) práce pro kurátory pocházejících z MPSV a Krajského úřadu. Současně se snaží při výkonu svého povolání zařadit i nástroje a znalosti z dalších oborů nebo využívají při své práci různé pomůcky, a to především ve spolupráci s dětmi. Jako nový přístup byl definován Dobrodružný život nezletilého.

Jaké metody a techniky sociální práce kurátora pro děti a mládež v souvislosti s rizikovým chováním vnímají kurátoři jako efektivní?

Z výsledků výzkumu vyplývá, že vnímání efektivnosti metod a technik je velmi náročné, individuální a závisí na řadě faktorů, které do efektivního působení práce kurátora pro děti a mládež vstupují. Je zřetelné, že efektivní působení může nastat v případě, kdy dochází ke spolupráci všech zainteresovaných osob, dojde k navázání vztahu, získání důvěry a je po dobu spolupráce obsažena motivace ke změně. Jako efektivní mohou být tedy vnímány veškeré způsoby práce kurátora, nicméně kurátoři významně vyzdvihli práci s celou rodinou, dále techniku motivačního rozhovoru a případovou konferenci při dlouhé spolupráci s klienty.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jaké metody a techniky sociální práce kurátoři pro děti a mládež v souvislosti s jejich rizikovým chováním používají.

Z výsledků výzkumu v návaznosti na cíl práce je patrné, že pro pracovníky na pozici kurátora pro děti a mládež bylo obtížné vymezit metody a techniky sociální práce. Jejich náplň práce je pestrá a při výkonu své praxe nepoužívají pouze metody a techniky sociální práce. Při své práci využívají způsobů práce stanovených dle metodických doporučení MPSV a Krajského úřadu a dále využívají nástroje práce z jiných oborů, či různých pomůcek především při práci s dětmi. Dále i vnímání efektivnosti metod a technik sociální práce kurátora pro děti a mládež bylo náročné definovat. Především z důvodu individuálního posouzení a osobního pohledu každého kurátora a taktéž individuality každého případu, se kterým přijde kurátor během své praxe do styku. Na efektivnost metod a technik sociální práce má vliv také řada faktorů, které do práce kurátora vstupují. Z výsledků také vyplynuly některé metody a techniky, které především kurátoři pro děti a mládež vnímají jako neosvědčené.

Přínos bakalářské práce je tak spatřen v tom, že poukazuje na využívané způsoby práce kurátorů pro děti a mládež v souvislosti s rizikovým chováním dětí a mládeže, dále vyjadřuje názor kurátorů na to, co je podstatou efektivního působení sociální práce a co je úskalím v působení sociální práce kurátora u této skupiny klientů.

Seznam použitých zdrojů a literatury

1. AMBROŽOVÁ, K. et al., 2015. *Rizikové chování dětí a mladistvých* [online]. Akademos: Dětství bez úrazu [cit. 2021-09-15]. Dostupné z: http://www.urazydety.cz//download/publikace_rizikove_chovani.pdf
2. BARN, R., DAS, C., 2016. Family Group Conferences and Cultural Competence in Social Work. *The British Journal of Social Work*. 46(4), 942-959, doi: 10.1093/bjsw/bcu105.
3. BECHYŇKOVÁ, V., 2008, Co je sanace rodiny. In: BECHYŇKOVÁ, V., KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Praha: Portál, s. 17-29. ISBN 978-80-7367-392-5.
4. BECHYŇKOVÁ, V., 2008, Případové konference. In: BECHYŇKOVÁ, V., KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Praha: Portál, s. 89-101. ISBN 978-80-7367-392-5.
5. BLAŽEK, P. et al., 2019. *Delikvence: analýza produktů činnosti delikventní subkultury jako diagnostický a resocializační nástroj*. Praha: Grada. 156 s. ISBN 978-80-271-2013-0.
6. BORSKÁ, J., 2019. Postavení a úloha orgánů zastřešujících ochranu práv nezletilých. In: BORSKÁ, J., STEJSKALOVÁ, J., VACKOVÁ, J., *Lidská práva a dilemata v sociální práci ve vztahu k řízení lidských zdrojů*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, s. 90-101. ISBN 978-80-7394-757-6.
7. CRESWELL, J. W., POTTH, CH. N., 2017. *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches*. London: Sage Publications. 488 s. ISBN: 978-1- 5063-3020-4.
8. ČÁP, D., 2016. Diagnostika šikany. In: MERTIN, V., KREJČOVÁ, L. *Metody a postupy poznávání žáka: pedagogická diagnostika*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, s. 267-275. ISBN 978-80-7552-014-2.
9. ČERNÁ, A., 2013. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada. 152 s. ISBN 978-80-210-6374-7.

10. ČÍRTKOVÁ, L., 2014. Kriminální chování. In: KABÍČEK, P., CSÉMY, L., HAMANOVÁ, J. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. Praha: Triton, s. 176-186. ISBN 978-80-7387-793-4.
11. DOLEJŠ, M., OREL, M., 2017. *Rizikové chování u adolescentů a impulzivita jako prediktor tohoto chování*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 107 s. ISBN: 978-80-244-5252-4.
12. FISCHER, S., ŠKODA, J., 2014. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2. vydání. Praha: Grada. 232 s. ISBN 978-80-247-5046-0.
13. *Funkce kurátora pro děti a mládež*, 2022. [online]. Informační portál OSPOD. [cit. 2022-01-03]. Dostupné z: https://www.ospod.cz/e_download.php?file=data/editor/16cs_3.pdf&original=Funkce_kuratora.pdf
14. HAVRÁNKOVÁ, O., 2013. Případová práce. In: MATOUŠEK, O., et al. *Metody a řízení sociální práce*. 3. vydání. Praha: Portál, s. 67-81. ISBN 978-80-262-0213-4.
15. HENDL, J., 2008. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2. vydání. Praha: Portál. 408 s. ISBN 978-80-7367-485-4.
16. HERGENHAN, A., 2017. *Agresivní dítě?: systemické řešení problémového chování*. Praha: Portál. 120 s. ISBN 978-80-262-1279-9.
17. IMRIŠKOVÁ, R., 2015. Rizikové chování. In: KRULICHOVÁ, E. et al. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Praha: Triton, s. 46-63. ISBN 978-80-7387-860-3.
18. JANOŠOVÁ, P., KOLLEROVÁ, L., ZÁBRODSKÁ, K., KRESSA, J., DĚDOVÁ, M., 2016. *Psychologie školní šikany*. Praha: Grada. 416 s. ISBN 978-80-247-2992-3.
19. JEŘÁBEK, P., 2015. Psychopatologie závislosti. In: KALINA, K., et al. *Klinická adiktologie*. Praha: Grada, s. 53-74. ISBN 978-80-247-4331-8.
20. JINDROVÁ, M., 2015. Školská prevence rizikového chování v kontextu trestního a přestupkového práva. In: MIOVSKÝ, M. et al. *Prevence rizikového*

- chování ve školství*. 2. vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, s. 203-264. ISBN 978-80-7422-392-1.
21. JUNUS, A., YIP, P., 2021. Suicide risk profile and the social convoy: Population-level patterns of the young generatio's help-seeking behavior and implications for suicide prevention. *Journal of Affective Disorders*. 297, 559-569, doi:10.1016/j.jad.2021.10.106.
 22. KABÍČEK, P., 2014. Stadia cesty do závislosti. In: KABÍČEK, P. et al. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. Praha: Triton, s. 49-55. ISBN 978-80-7387-793-4.
 23. KAPPL, M., KUČÍREK, J., 2013. Vedení rozhovoru. In: MATOUŠEK, O., KŘIŠŤAN, A., ed., 2013. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, s. 268-270. ISBN 978-80-262-0366-7.
 24. KUČEROVÁ, H., HAŠKOVCOVÁ, H., 2020. *Sebevraždy*. Praha: Galén. 170 s. ISBN 978-80-7492-485-9.
 25. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D., 2006. *Vývojová psychologie*. 2. vydání. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1284-0.
 26. KYRIACOU, C., 2005. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál. 152 s. ISBN 80-7178-945-3.
 27. MACHOVÁ, J., KUBÁTOVÁ, D., 2015. *Výchova ke zdraví*. 2. vydání. Praha: Grada. 312 s. ISBN 978-80-247-5351-5.
 28. MARTÍNEK, Z., 2015. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2. vydání. Praha: Grada. 190 s. ISBN 978-80-247-5309-6.
 29. MATOUŠEK, O., 2010. Sociální práce s rizikovou mládeží. In: MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J., ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 2. vydání . Praha: Portál, s. 267-281. ISBN 978-80-7367-818-0.
 30. MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A., 2011. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. 3. vydání. Praha: Portál. 344 s. ISBN 978-80-7367-825-8.

31. MATOUŠEK, O., 2013. Sociální práce s rodinou. In: MATOUŠEK, O., et al. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, s.302-304. ISBN 978-80-262-0366-7.
32. MATOUŠEK, O., KŘIŠŤAN, A., ed., 2013. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál. 576 s. ISBN 978-80-262-0366-7.
33. MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H., 2014. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. 2. vydání. Praha: Portál. 184 s. ISBN 978-80-7367-739-8.
34. MATOUŠEK, O., 2016. Definice významných pojmů. In: MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H., 2016. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, s. 11-17. ISBN 978-80-246-3336-7.
35. MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H., 2016. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum. 168 s. ISBN 978-80-246-3336-7.
36. MERTIN, V., KREJČOVÁ, L., 2016. *Metody a postupy poznávání žáka: pedagogická diagnostika*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer. 400 s. ISBN 978-80-7552-014-2.
37. MKN-10, 2022. *Mezinárodní klasifikace nemocí: Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů*. [online]. Praha: ÚZIS ČR [cit. 2021-12-11]. ISBN: 978-80-904259-0-3. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/cz/mkn/index.html>
38. MIOVSKÝ, M., 2015. Definice hlavních typů rizikového chování, na které se ve školské prevenci zaměřujeme. In: MIOVSKÝ, M. et al. *Prevence rizikového chování ve školství*. 2. vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, s. 113-116. ISBN 978-80-7422-392-1.
39. MPSV, 2014. *Manuál implementace standardů kvality sociálně-právní ochrany pro orgány sociálně-právní ochrany*. [online]. Praha: MPSV [cit. 2022-06-03]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/953091/manual_OSPOD.pdf/71acde91-cbdd-36a4-7383-0a4c4552958a

40. MPSV, 2016. *Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež*. [online]. Praha: MPSV [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/metodicka_prirucka_pro_kuratory_pro_deti_a_mladez.pdf
41. MPSV, 2019. *Legislativa a systém sociálně-právní ochrany*. [online]. Praha: MPSV [cit. 2021-12-17]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/legislativa-a-system-socialne-pravni-ochrany>
42. MŠMT, 2010. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže, příloha č. 7 – Kyberšikana*. [online]. Praha: MŠMT [cit. 2021-09-15]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>
43. MŠMT, 2010. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže, příloha č. 10 – Vandalismus*. [online]. Praha: MŠMT [cit. 2021-09-15]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>
44. MŠMT, 2010. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže, příloha č. 11 - Záškoláctví*. [online]. Praha: MŠMT [cit. 2021-09-15]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>
45. MŠMT, 2010. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže, příloha č. 18 – Rizikové sexuální chování*. [online]. Praha: MŠMT [cit. 2021-09-15]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>
46. MŠMT, 2019. *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019-2027* [online]. Praha: MŠMT [cit. 2021-10-17]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/narodni_strategie_primarni_prevence_2019_27.pdf
47. MYDLÍKOVÁ, E. et al., 2021. *Diagnostika syndromu týraného zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. Praha: Portál. 134 s. ISBN 978-80-262-1834-0.
48. OKADO, I., et al., 2021. Applying ideation-to-action theories to predict suicidal behavior among adolescents. *Journal of Affective Disorders*. 295, 1292-1300, doi:10.1016/j.jad.2021.08.137.

49. NEŠPOR, K., 2011. *Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy léčby*. 4. vydání. Praha: Portál. 256 s. ISBN 978-80-7367-908-8.
50. NĚMEC, M., 2019. Sexuální chování v pubertě a edukace teenagerů. In: KOLIBA, P., WEISS, P., NĚMEC, M., DIBONOVÁ, M. *Sexuální výchova pro studenty porodní asistence a ošetrovatelství*. Praha: Grada, s. 205-228. ISBN 978-80-271-2039-0.
51. PAZLAROVÁ, H., 2013. Případová konference. In: MATOUŠEK, O., KŘIŠŤAN, A., ed., 2013. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, s. 270-272. ISBN 978-80-262-0366-7.
52. PAZLAROVÁ, H., 2013. Sociálně-právní ochrana dětí. In: MATOUŠEK, O., KŘIŠŤAN, A., ed., 2013. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, s. 459-460. ISBN 978-80-262-0366-7.
53. PEMOVÁ, T., PTÁČEK, R., 2012. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Praha: Grada. 193 s. ISBN 978-80-247-4317-2.
54. PUGNEROVÁ, M., 2016. Poruchy příjmu potravy. In: PUGNEROVÁ, M., KVINTOVÁ, J., 2016. *Přehled poruch psychického vývoje*. Praha: Grada, s. 475-532. ISBN 978-80-247-5452-9.
55. RACEK, J., SOLAŘOVÁ, H., SVOBODOVÁ, A., 2014. *Vyhodnocování potřeb dětí: praktický průvodce: metodika vyhodnocování*. Praha: Lumos Foundation. 29 s. ISBN 978-80-260-5521-1.
56. REICHEL, J., 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada. 192 s. ISBN 978-80-247-3006-6.
57. RODNÁ, K., 2020. Psychologie: Dusivý život v bavlnce [online]. Praha: Portál. [cit. 2022-4-17]. Dostupné z: <https://nakladatelstvi.portal.cz/casopisy/psychologie-dnes/99876/dusivy-zivot-v-bavlnce>
58. SLEPIČKA, P., SLEPIČKOVÁ, I., MUDRÁK, J., 2018. *Rizikové chování ve sportu dětí a mládeže*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. 182 s. ISBN 978-80-246-3995-6.
59. SOBOTKOVÁ, V., 2014. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada. 152 s. ISBN 978-80-247-4042-3.

60. STOWELL, L., 2016. *Staying Safe Online*. United Kingdom: Usborne Publishing Ltd. 143 s. ISBN 9781409597810.
61. ŠIRŮČKOVÁ, M., 2015. Rizikové chování a jeho psychosociální souvislosti. In: MIOVSKÝ, M. et al. *Prevence rizikového chování ve školství*. 2. vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, s. 50-58. ISBN 978-80-7422-392-1.
62. ŠPILÁČKOVÁ, M., NEDOMOVÁ, E., 2013. *Metody sociální práce s jednotlivcem*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. 83 s. ISBN 978-80-7464-434-4.
63. ŠVESTKOVÁ, R., 2019. *Vybrané kapitoly ze sociální pedagogiky pro sociální pracovníky*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta. 56 s. ISBN 978-80-7394-739-2.
64. TŮMA, J., HOLONIČ, J., 2019. *Netradiční náboženství a pomoc sociálně rizikovým skupinám*. Trebišov: Merci. 171 s. ISBN 978-80-972564-1-8.
65. VANÍČKOVÁ, H., 2021. Rizikové chování dětí na internetu [online]. Praha: Obecně prospěšná společnost Sirius, o.p.s. [cit. 2021-09-10]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/rizikove-chovani-deti-na-internetu>.
66. Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, 2012. [online]. [cit. 2022-01-20]. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 177, s. 6236-6250. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=2012&typeLaw=zakon&What=Rok&stranka=2>
67. WHO, 2019. Suicide in the world [online]. [cit. 2021-10-15]. Dostupné z: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/326948/WHO-MSD-MER-19.3-eng.pdf>
68. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, 1999. [online]. [cit. 2022-1-15]. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 111, s. 7662-7681. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=1999&typeLaw=zakon&What=Rok>

Přílohy

Příloha č. 1 – Scénář rozhovoru s informanty

Příloha č. 2 – Informovaný souhlas

Příloha č. 1

Scénář rozhovor s informanty

- 1) Jaké metody a techniky sociální práce při své práci s dětmi a mládeží v souvislosti s rizikovým chováním používáte?**
- 2) Odkud tyto metody a techniky znáte?**
- 3) Využíváte osobně při své práci nějaké metody a techniky z jiných oborů při práci s touto skupinou?**
- Pokud ano, jaké? Pokud ne proč?
- 4) Máte nějakou metodu nebo techniku sociální práce upravenou pro své potřeby práce s touto skupinou?**
- Pokud ano, jakou a jak?
- 5) Rozlišujete metody a techniky sociální práce, které využíváte při práci s dětmi a naopak mládeží?**
- Pokud ano, jaké s určitou skupinou a důvod.
- 6) Máte návrhy či doporučení (popř. co vám chybí) na zlepšení metod a technik sociální práce s touto skupinou?**
- Pokud ano, jaké?
- 7) Používáte interní metodiky sociální práce při práci s touto skupinou?**
- Pokud ano, jaké?
- 8) Znáte nějaké nové metody a techniky při práci s touto skupinou**
- pokud ano, jaké?
- 9) Jak se dále vzděláváte v této oblasti? A kde?**
- 10) Co ve vašem případě při práci s touto skupinou znamená efektivní působení metod a technik sociální práce?**
- 11) Jaké vnímáte překážky efektivního působení metod a technik sociální práce s touto skupinou?**
- 12) Jaké metody a techniky sociální práce rádi využíváte a osvědčily se vám jako efektivní?**
- vysvětlit důvod.
- 13) Jaké metody a techniky sociální práce se vám naopak neosvědčily?**
- vysvětlit důvod.
- 14) Co je pro vás podstatné, aby došlo k efektivnímu působení metod a technik sociální práce s touto skupinou?**
- 15) Jak hodnotíte celkové využití metod a technik sociální práce při práci s touto skupinou?**
- 16) Jaké máte osobní doporučení pro efektivní působení metod a technik sociální práce s touto skupinou?**

Příloha č. 2

Informovaný souhlas

Vážená paní, vážený pane,

obracím se na Vás s prosbou o spolupráci. V současné době vypracovávám bakalářskou práci na téma „*Sociální práce kurátora pro děti a mládež se zaměřením na rizikové chování dětí a mládeže*“, v rámci které provádím výzkum, jehož cílem je zjistit jaké metody a techniky sociální práce kurátoři pro děti a mládež v souvislosti s jejich rizikovým chováním používají. Ke zjištění informací bude použita metoda polostrukturovaného rozhovoru. Pokud souhlasíte s účastí na výzkumu, připojte prosím podpis, kterým stvrzujete souhlas s níže uvedeným prohlášením.

Prohlášení

Prohlašuji, že souhlasím s účastí na výše uvedeném výzkumu. Studentka mne informovala o podstatě výzkumu a seznámila mne s cíli, metodami a postupy, které budou při výzkumu používány, stejně jako s výhodami a riziky, které pro mne z účasti na výzkumu vyplývají. Souhlasím s tím, že všechny získané údaje budou anonymně zpracovány a použity pro účely vypracování bakalářské práce studentky.

Měla jsem možnost si vše řádně, v klidu a v dostatečně poskytnutém čase zvážit. Měla jsem možnost se studentky zeptat na vše pro mne podstatné a potřebné. Na tyto dotazy jsem dostala jasnou a srozumitelnou odpověď.

Prohlašuji, že beru na vědomí informace obsažené v tomto informovaném souhlasu a souhlasím se zpracováním osobních a citlivých údajů účastníka výzkumu v rozsahu, způsobem a za účelem specifikovaným v tomto informovaném souhlasu.

Jméno, příjmení a podpis účastníka výzkumu: _____

V _____ dne: _____

Seznam zkratk

CAN	Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte
IPOD	Individuální plán ochrany dítěte
KU	Kurátor pro děti a mládež
MKN-10	10. revize Mezinárodní klasifikace nemoci
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
SP	Sociální práce
SPOD	Sociálně-právní ochrana dětí
VS OSN	Valné shromáždění Organizace spojených národů
WHO	Světová zdravotnická organizace
ZŠ	Základní škola